

XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası

Behset KARACA*

ÖZET

Osmanlı Arşivlerindeki tapu tahrir ve vakıf defterlerini temel alarak Batı Anadolu'nun Akdeniz kıyısındaki önemli kazalarından biri olan Meğri'nin XVI. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik yapısını incelemeye çalıştık.

Meğri'de nüfusun önemli bir kısmı köylerde toplanmıştır. Amas (Üzümlü), Aypaz, Dodurga, Çalicaardı, Eşen, Falarya (Faralya), Gerişburnu, Girdab, Gülümet, Ovacık, Döğeri (Sandlu) ve Elviz (Kayaköy) büyük köyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu köylerden Elviz'de sadece gayri Müslimler vardır. Bu köyler dışındaki yerler biraz daha az nüfusa sahiptir. Üretimden alınan vergiler dikkate alındığında, köylerin ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıkla geçindiği görülmektedir. Tarım ürünlerinin içinde ise buğday, arpa, darı, incir, çeltik ve bağcılık ağırlıklıdır. Bunun yanında bakla, mercimek, pamuk, susam, bostan, keten, piyaz gibi birçok ürün yetiştirilmektedir. Meğri kazasında önemli miktarda konar-göçer bulunmaktadır. Meğri şehri çok fazla gelişmemiştir. Bunda Meğri iskelesinin eski önemini kaybetmesi, bölgenin yazları sıcak olması dolayısıyla halkın Seki gibi yaylalara çıkması ve denizden gelen korsan saldırıları gibi güvenlik problemlerinin olması etkili olmuştur. Yine de ticari ve sanayi faaliyetler buraya yetecek kadar vardır. Ayrıca önemli miktarda tuzla ve tuz çıkarma faaliyeti bulunmaktadır.

Meğri kazasında 44-80 arasında vakıf bulunmaktadır. Birkaç vakıf hariç diğerleri kırsal alanda yer almaktadır. Vakıflarla ilgili 1530, 1562 ve 1583 tarihli Vakıf defterlerinden istifade edilmiştir. Özellikle 1562 ve 1583 tarihli defterler mufassal olduğu için bölge tarihi için de önemli bilgiler vermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Telmessos, Likya, Kayaköy, Meğri, Meki, Makri, Fethiye, Menteşe Sancağı, Üzümlü, Döğeri, Eşen.*

The County of Meğri (Fethiye) in the 16th Century

ABSTRACT

We have tried to analyse social and economic structure of Meğri in XVI. century, one of the important districts in Mediterranean coastal area of Western Anatolia, by basing Ottoman Tax Registers (Tapu Tahrir Defterleri) and Waqf Documents in Ottoman Archives on the so-called analysis.

A large part of the population of Meğri were collected in villages. Amas (Üzümlü), Aypaz, Dodurga, Çalicaardı, Eşen, Falarya (Faralya), Gerişburnu, Girdab, Gülümet, Ovacık, Döğeri (Sandlu) and Elviz (Kayaköy) appeared to be large villages of this area. There were only non-Muslims in Elviz. Other villages had less population than these villages. When taking into account taxes from production, it is seen that villagers mainly lived on agriculture and animal husbandry. In agricultural products, wheat, barley, corn, fig, rice and viticulture were generally produced. In addition to these, broad bean, lentil, cotton, sesame seeds, melon-water melon, flax, beans were produced. There were a significant amount of nomadic people in Meğri. Meğri was not much developed. Losing importance of Meğri pier, going to plateaus of people as Seki due to region's hot summer and security problems as hackers attacks from sea caused the aforementioned situation. Even so, there were enough commercial and industrial activities. Moreover, there were a large amount of saltpan and salting in area.

There were waqf around 44-80. These waqfs were located in rural area except few waqfs. Information about waqfs were derived from waqf documents dated 1530, 1562 and

* Doç. Dr, S.D.Ü., Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi, behsetkaraca@sdu.edu.tr.

1583. Since especially documents dated 1562 and 1583 are detailed, these give important information about the history of area.

Keywords: *Telmessos, Lycia, Kayaköy, Meğri, Mekri, Makri, Fethiye, Menteşe Province, Üzümlü, Döğer, Eşen.*

Giriş

1. Kazanın Günümüze Kadar Aldığı İsimler, Coğrafi Özellikleri, Limanı, Tarihi Gelişimi ve İdari Durumu

a. Meğri Şehrinin ve Kazanın Aldığı İsimler

Kazanın kapladığı alan çok geniş sınırlara sahip olup Likya bölgesinde yer almaktadır¹. Burada Telmessos (Fethiye), Tlos (Kale Asar-Döğer), Kadyanda (Üzümlü), Letoon (Bohsullu), Pınara (Minare), Karmylessos (Kayaköy), Oinoanda (İncealiler) gibi birçok antik kent kurulmuştur². Bu antik kentlerden birisi olan ve günümüzde Fethiye olarak geçen şehir, M.Ö. V. yüzyıla ait sikkelerde *Telebehi* olarak ifade edilmektedir³. Daha sonraki dönemlerde Telmessos olarak isimlendirilmiştir. *Telmessos*, Bergama kralı III. Attalos'un vasiyeti üzerine Likya'nın batısıyla birlikte Roma idaresine bağlanmış ve Roma senatosu M.S. 43 yılında Likya'yı bir Roma Eyaleti olarak ilan etmiştir. Bu arada şehrin adı da *Makri* (*Mekri*) olarak değiştirilmiştir. Latince uzak anlamına gelmektedir. Roma'ya hayli uzak bir mesafededir. Yine bu dönemde yeni yol şebekesi kuzeye kaydığı için buna da uzak kalmıştır. Myra (Demre) Metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi olan Makri, VIII. yüzyılda Bizans imparatoru II. Anastasius döneminde imar edilmiş ve şehrin ismi onun onuruna izafeten değiştirilerek *Anastasiupolis* ismini almıştır. Fakat bu isim fazla tutmamış ve IX. asırda şehrin adı yeniden *Makri* olarak değiştirilmiştir⁴. İstanbul'daki Bakırköy'ün eski adı da Makri olup bununla zaman zaman karıştırılmaktadır. Türkler burayı fethettikten sonra da burası Makri, Mekri ve yöre ile Türk ağzında geçtiği şekliyle *Meğri* olarak kullanıla gelmiştir⁵. Ayrıca Meğri ismi, şehirle birlikte bütün kazayı da ifade etmeye başlamıştır. Burası birçok araştırmacı tarafından yapılan çalışmalarda Makri⁶, Mekri⁷ ve Međri⁸ şeklinde değerlendirilmiştir.

XVI. asırdaki Meğri kazasına tekabül eden alan, buranın büyük bir yer olması ve yönetimi konusundaki zorluklardan dolayı daha sonra muhtemelen bu yüzyılın

¹ Likya bölgesinin sınırları ve kapladığı alan konusunda bkz. Nihal Tüner, "Lykia'nın Yerleşim Coğrafyasında Yeni Lokalizasyonlar", *Likya İncelemeleri I* (Yayımlayanlar: Sencer Şahin-Mustafa Adak), Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s.63-78.

² Likya'daki tarihi şehirler ve özellikleri konusunda bkz. Nevzat Çelik, *Taşların İzinde Likya*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2012; Senem Dinç, *Hellenistik ve Roma Çağlarında Likya'da Kent Birlikleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2010.

³ Mesut Doğan, "Tarihi Coğrafya'dan Bir Örnek: Telmessos", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 19, İstanbul, Ocak-2009, s.61.

⁴ Mesut Doğan, *a.g.m.*, s.61-66.

⁵ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993, s.537.

⁶ Paul Wittek, *Menteşe Beyliği 13-15 İnci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, (Çev. O. Ş. Gökay), TTK, Ankara, 1986, s.1, 2, 46, 74, 106, 123, 161, 165, 167, 169.

⁷ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Menteşe Beyliğinden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye*, Fethiye Belediyesi, 2012; İbrahim Cavid, *Aydın Vilayet-i Salnamesi R. 1307/H. 1308*, TTK, Ankara, 2010.

⁸ Behset Karaca, "1522-1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 18, Sayı 2, Temmuz 2008, Elazığ, s.403-440; Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK, Ankara, 2010.

sonlarında beş kazaya ayrılmış ve beş kadı, idari ve adli yönetimde etkili olmuştur. Bunlar: Ağırδος, Üzümlü, Döger, Eşen ve Meğri kazaları ve kadılıklarıdır⁹. Bunun bir sonucu olarak da bütün bu bölgeye ve kadılıklara “Beşkazda” denilmiştir. Bu tabir yöre insanı tarafından “bir övünç kaynağı, karşısındakine bir gözdağı verme” gibi duyguları da ifade etmektedir. Yani bölgenin tamamı için bazen “Beşkazda” tabiri de kullanılmıştır.

Meğri veya Mekri isimleri, “esami-i Yunaniyeden” olması sebebiyle 15 Mart 1914’de Osmanlı padişahı Sultan Reşad’ın irâde-i seniyyesi ile Fethiye’ye çevrilmiştir¹⁰. Bu tarihten itibaren de şehir ve kaza artık Fethiye ismiyle anılacaktır. Ancak günümüzdeki yeni idari düzenlemeyle eski Fethiye kazasının sınırları ikiye ayrılmış ve Fethiye ile Seydi-Kemer ilçeleri ortaya çıkmıştır.

b. Kazanın Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Anadolu’nun Güneybatı köşesinde bugün Teke yarımadası olarak bilinen Likya Bölgesi, zor geçit veren yüksek dağları ile korunaklı bir coğrafyaya ve dış etkilere oldukça kapalı etnik yapısıyla da kendine özgü politik bir gelişmeye sahne olmuştur. Likya, tıpkı Hellas gibi, az sayıda geniş düzlüklere sahip bir küçük yerleşimler kümesidir. Bu küçük yerleşimleri etkileyen birçok dağ vardır. Bu dağ aralarında da dar ovalar bulunmaktadır. Likya’nın kuzeyi dağlarla kaplıdır. Buradan akan nehirler ve çevresindeki ovalar tarıma ve yerleşime imkân sunmaktadır¹¹. Dağlık bir bölge olan Likya’nın en yüksek dağı güneydeki 3086 metrelik Kızlar Sivrisi ile Beydağları’dır. Likya’nın iç kısımlarının en karakteristik coğrafik özelliği, kuşbakışıyla, bölgenin büyük bir kısmını kapsayan bir atnalı ile karşılaştırılabilecek büyük dağ sıralarıdır. Bölgenin merkezindeki büyük dağ sıralarının yanında, bunlardan derin vadilerle ayrılmış dağlık alanlar vardır. Bölgenin topografyasında dağlar kadar nehirler de belirleyici bir öneme sahiptir¹². Genel anlamda Likya bölgesinin coğrafi özelliklerinden bu şekilde bahsettikten sonra Meğri kazasının özelliklerine geçebiliriz. Meğri ve çevresi de Likya bölgesinde olup burada birçok dağ bulunmaktadır. Yörenin kuzey, doğu ve güney kesimleri, Toros Dağlarının güneybatı ucunu oluşturan yüksek dağlarla kaplıdır. 2000 metrenin üzerinde birçok doruğu barındıran bu dağlar üzerinde çeşitli genişlikte yaylalar bulunmaktadır. Burada yer alan düzlük alanların ise Eşen Vadisinde ve kıyılarda toplandıkları görülmektedir. Bu morfolojik yapı, Meğri ve çevresinde

⁹ XVI. asırdaki Meğri kazasına tekabül eden alanın ne zaman farklı kadılıklara bölündüğü konusunu tam olarak ortaya koymak zor olsa da, bu yüzyılın sonlarından itibaren bu uygulamanın başladığını düşünmekteyiz. Bu yüzyılda kesin olmasa bile XVII. asırda kati olarak bu idari düzenleme yapılmıştır. 8 Şaban 993/05.08.1585 tarihli Mühimme hükmü Mentşe beyine, Meğri ve Döger kadılarına gönderilmiştir. *BOA, MD (Mühimme Defteri) 58*, s.197/515. Yine 1 Muharrem 997/20.11.1588 tarihli hükümde Döger kadısından bahsedilmektedir. *MD 64*, s.190/489. 27 Rebiülahir 1040/03.12.1630 tarihli hükümde Meğri, Döger, Pınaz, Üzümlü, Eşen ve Ağırδος kazalarından bahsedilmektedir. Bu ifadelerden buradaki kazaları ve kadılıkları öğrenme imkânına sahip oluyoruz. *85 Numaralı Mühimme Defteri (1040–1041 (1042)/1630–1631 (1632) <Özet-Transkripsiyon-İndeks>*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s.52-53. Evliyâ Çelebi’de de Meğri, Eşen, Ağırδος, Döger ve Üzümlü kazaları geçmekte olup XVII. yüzyılda kesin olarak burasının beş kazadan ibaret olduğunu ortaya koymaktadır. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, c.2, 9 Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s.139.

¹⁰ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.129.

¹¹ Burak Takmer, “Lykia Oroğrafyası”, *Likya İncelemeleri*, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları 1, İstanbul 2002, s.33-34.

¹² Nihal Tüner, *a.g.m.*, s.63.

yaylacılık faaliyetleri için de uygun bir doğal ortam hazırlamıştır. Bölgede Boncuk Dağları, Akdağ, Arıdağ (Mendos Dağı)-Babadağ, Eren Dağı, Hacı Osman Dağı gibi dağlar bulunmaktadır¹³. Eşen Çayı bölgede yerleşimi ve tarımı büyük ölçüde etkilemektedir. Kazada, Fethiye Ovası, Eşen Çayı havzası, Seki Ovası önemli ovalar olup tarım için önem arz etmektedir. Kıyı kesimde Akdeniz iklimi, yüksek yerlerde ve iç kesimlerde ise karasal iklim etkili olmaktadır¹⁴.

c. Kazanın Tarihi Gelişimi

Meğri kazasının kapladığı alan daha önce de bahsettiğimiz üzere Likya bölgesinde kalmaktadır. Modern araştırmacılar, Likyalıların kökeninin büyük ölçüde Lukkalardan geldiğine inanmaktadırlar. Burası kısa bir dönem için Hitit hâkimiyetinde de kalmıştır. M.Ö. 540'da Likyalılar, Pers hâkimiyetine girmişlerdir. Karyalılar'ın da zaman zaman buraya akınları olmuştur. Makedonya kralı İskender'in Likya'daki faaliyetleri M.Ö. 334-333'te başlamaktadır. M.Ö. 323'de İskender'in ölümünden sonra bir süre bölge karışıklıklara uğramış ve M.Ö. III. yüzyıl boyunca bölgeyi Ptolemaioslar yönetmiştir. M.Ö.197'de belirli bir zamandır zayıflayan Ptolemaios hâkimiyeti Seleukoslar tarafından onların şehirlerinin ele geçirilmesiyle son bulmuştur. Likya, M.Ö. 188'deki *Apameia* anlaşmasıyla Seleukosların elinden çıkmıştır. Çünkü Romalılara yenilmişlerdir. Likya toprakları, Bergama Krallığına verilen Telmessos dışında Rodos yönetiminde kalmıştır. Bundan sonraki süreçte Likya ile Rodos arasında mücadeleler olmuş, hatta Rodos'a karşı savaşı başarıyla sürdürebilmek için M. Ö. 180'li yıllarda Likya kentleri ortak bir savunma birliği dahi kurmuştur. Sonuçta Roma araya girmiş, M.Ö. 168/167'de savaşlar son bulmuş ve Likya bağımsızlığını ilan etmiştir. Sonra da bölge Roma'ya bağlanmıştır¹⁵. Roma İmparatorluk devrinde, bilhassa II. ve III. yüzyıllarda Likya ve Pamfilya bölgesi, diğer Anadolu bölgeleri gibi mükemmel bir gelişme geçirmiş, şehirler büyümüş ve zenginleşmiş, çok güzel bina ve anıtlarla süslenmiştir. 315 yılı civarında Pamfilya ile Likya birbirinden ayrılmış ve ayrı eyalet haline gelmişlerdir. 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılmasıyla da bölge Bizans'ın eline geçmiştir. Bu bölge V. ve VI. yüzyılda önemini ve zenginliğini korumuştur¹⁶. Bu zenginliğe rağmen bölgedeki Myra ve Meğri gibi şehirler büyük bir nüfusu barındırmamışlardır. Ancak bu zenginlikler, bölgeye Arap akınları ile son bulmuştur. Bu saldırılar IX. yüzyıl boyunca devam etmiştir¹⁷. Likya bölgesine ilk İslam akınları 802'de başlamış ve Karya ile Likya bölgesinin 806'da ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu hâkimiyet 862'ye kadar sürmüştür¹⁸.

Bu bölgeye Türklerin ilk gelişi tarihi 1071 Malazgirt zaferine kadar indirilebilir. İki yüzyıl kadar Türk-Bizans mücadelesine sahne olan bölgede bu süre zarfında

¹³ İbrahim Güner-Mustafa Ertürk, "Fethiye'de Yaylalar ve Yaylacılık", *Doğu Coğrafya Dergisi*, sayı 14, 2005, s.146,153.

¹⁴ Bölgenin coğrafi özellikleri konusunda daha geniş bilgi için bkz. Hüseyin Saraçoğlu, *Akdeniz Bölgesi*, MEB, İstanbul, 1989.

¹⁵ Senem Dinç, *a.g.m.*, s.4-13; Mustafa Adak, "Lykia ve Roma", *Likya İncelemeleri I*, s.129-130; Ayrıca bkz. Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.1-3; Arif Müfid Mansel, *İlk Çağda Antalya Bölgesi*, İÜEF Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu Yayınları no:1, İstanbul, 1956, s.7-9.

¹⁶ Arif Müfid Mansel, *Aynı eser*, s.9.

¹⁷ "Lycia", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, V.2, Ed. Alexander P. Kazhdan-Alice Mary Talbot, Oxford University Press, New York, 1991, s.1257-1258.

¹⁸ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.3.

Türklerin daimi bir iskânı söz konusu olmamıştır. Selçuklular tarafından Bizans sınırına yerleştirilen Türk kabilelerinin bölgeyi kesin fetih hareketlerine girişmesi Selçuklu Devleti'nin Moğollara 1243'te yenilmesinin ardından başlamış ve bölgenin tamamı 1261 yılından itibaren Türklerin eline geçmiştir¹⁹.

Daha sonraki zamanlarda Moğolların tazyikinden, hele onların vergi ağırlığından kurtulmak isteyen her şey hudutların himayesine sığınmakta, bunların arasında Selçuklu hükümetinin siyasi sebeplerden dolayı kendilerini Moğollara karşı emniyete almak arzusunda olan idareci zümre de bulunmaktadır. Bu suretle hudutlar artık idareye ehliyetli ve bu sahada yetişmiş, siyasi ehemmiyeti olan unsurlara da malik olmakta, Bizans müdafaa hattı üzerindeki tazyiki arttırmaktadır²⁰.

Bu tazyik ve baskı sonucunda beylikler kurulmaktadır. Menteşe Beyliğini kuran Türkmenler de bu doğrultuda XIII. asrın ikinci yarısında Karya bölgesinde İznik İmparatorluğu zamanında Meğri tarafından içeride doğru sahil ile Denizli dağları arasında yerleşerek beyliği kurmuşlardır. Türkmenler, Selçukluların ellerinde bulunan Pamfilya gibi Likya kıyılarından deniz yoluyla bu havalie gelmişlerdir. Nitekim beyliğe adı verilmiş olan Menteşe Beyin sahil beyi Menteşe diye zikredilmesi bunu kuvvetlendirmektedir. Karya bölgesi 1261'den itibaren Türklerin akınına uğramıştır. Menteşe Bey 1282'den sonra vefat ederek Meğri'ye defnedilmiştir. Menteşe Beyliği Karya'nın tamamı ile Likya'nın bir kısmını yani bugünkü Finike taraflarını Hamid oğullarına geçinceye kadar idarelerinde tutmuştur. Menteşe oğulları ve bu bölgedeki Türkler mükemmel donanmaları sayesinde etrafa akınlar yapmışlar ve bir ara Rodos adasının önemli bir kısmını bile ellerine geçirmişlerdir. 1300'lerde Girit ile Menteşe Beyliği arasında ticari ilişkiler olmuştur. Bu başarılarla Menteşe Beyden sonra tahta geçen Mesud Bey etkili olmuştur. Mesud Beyin ölümünden sonra (ölümü 1319 yıllarından öncedir) Orhan Bey başa geçmiştir. Orhan Beyin vefat tarihi kesin değildir. Ancak 1344'den önce öldüğü düşünülmektedir. Ondan sonra beyliğin başına İbrahim Bey geçmiştir. İbrahim Bey 1355-1360 yılları civarında vefat etmiştir. Bunun ölümünü müteakip Musa, Mehmed ve Ahmed Gazi adlarındaki üç oğlundan her biri bir tarafta hükümdarlığa kalkmış ve beyliğin bütünlüğü böylece kaybolmuştur. Musa Bey Balat ve Milas taraflarında, Mehmed Bey Muğla, Çine havalisinde, Ahmed Bey güneyde Meğri ve Marmaris dolaylarında bulunmuştur. Bunlardan özellikle Ahmed Gazi başarılı bir yönetim göstermiştir. O, Rodos şövalyeleri ve Kıbrıs kralı ile muharebe etmiştir. Venediklilerin araya girmesiyle 1365'de bunlarla barış yapılmıştır. Ahmed Gazi'nin bu tarihlerde Fethiye'de olduğu anlaşılmaktadır. Fethiye tarihi ve kültürü üzerinde en fazla etkisi görülen hiç şüphesiz Ahmed Gazi'dir. Meğri'de bir medresesi vardır. Ancak Fatih Sultan Mehmed zamanında Venediklilerle mücadele esnasında 1473 Ağustosunda Venediklilerin taarruzuyla bu medrese ile birçok yapı harap olmuştur. Beylik, kuvvetli donanmalarıyla lüzumu halinde Mısır Sultanlığına ve Aydın oğullarına da yardım etmiş, Milas ve Balat limanları sayesinde mühim gelir kazanmıştır²¹.

¹⁹ Zekai Mete, "Menteşe", *TDVİA*, c.29, Ankara, 2004, s.151.

²⁰ Paul Wittek, , (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*, s.15-17.

²¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akköyünlü, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1984, s.70-82; Menteşe isminin menşei konusu tam anlamıyla çözülemese de genelde beyliği kuran beyin isminden geldiği kabul görmektedir. Bkz. Paul Wittek, (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*, s.27-29, 51-52, 74-75; Ayrıca bkz. Ekrem Uykucu, *İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafya ve Sosyal Yapı)*, İstanbul, 1983, s.56-63; Erdoğan Merçil, "Menteşeoğulları", *TDVİA*, c.29, Ankara, 2004, s.152-153; Menteşe bölgesindeki mimari yapılar

İlk Osmanlı fethi ise kesin olarak bu bölgede sarıh olmamasına rağmen Balat'ın 1389–90 kışında zapt edilmesiyle başlamış, fakat beyliğin geri kalan yerlerini Ahmed Gazi 1391'de ölümüne kadar idareye devam etmiştir. Böylece bu bölgenin tamamının 1391'lerde fethedildiğini söyleyebiliriz²². 1402'deki Ankara muharebesinden sonra Menteşe Beyliği Mehmed Bey ile oğlu İlyas Bey'e verilmiş ve tekrar kurulmuştur. Daha sonra II. Murad burayı 1424'de Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisine katmıştır²³. Osmanlılar, ilk olarak ele geçirdikleri Batı Anadolu Bölgesinde, soyu soppu ile yok edildiği bilinen Cüneyd Bey dışında bu tarzda bir uygulama yapmamışlardır. Menteşe Beyliği ailesi ve ileri gelenleri ile diğer beyliklerin beyleri ve ileri gelenlerinin çoğu Osmanlı sistemine alınmıştır. Önceleri kendi topraklarından bir kısmı üzerinde hakim olma hakkı, sonraları giderek bu durum mülk veya tımar sistemi çerçevesinde bir takım yükümlülükleri de beraberinde getirerek genel uygulamalara entegre edilmiştir. Nitekim bunların bir kısmının daha sonraki devirlerde bir Osmanlı sancakbeyi olarak istihdam edildikleri görülmektedir²⁴. Bunun sebebi hanedan ile eski beyliklerin halkını yakınlaştırmak ve tepkileri dengelemektir. Beyliklerin adlarının değiştirilmeden Batı Anadolu'daki sancaklara verilmesinde de bu düşünülmüştür²⁵. Menteşe Beyliği toprakları Osmanlılar zamanında sancak olarak idare edilmiş ve Anadolu Beylerbeyliğine bağlanmıştır²⁶. Bu Osmanlı Sancağı, beyliğe nazaran arazi bakımından bazı toprak kayıpları ile biraz değişiklik göstermesine rağmen bu çok büyük bir farklılık değildir²⁷. Fatih zamanında Venediklilerle girişilen uzun savaş döneminde bir Venedik filosunun 1473'de Meğri'yi bombardımana tutarak tahrip etmesi dışında bölge çok önemli bir olaya sahne olmamıştır. Bu olay sonucunda şehirden kaçan halk kuzeyde emin bir mevkiye Seki yaylasında yeni bir kasaba kurmuşlardır. Ayrıca tahrip ve vakıf defterlerinde düşman vehminden kaçarak Üzümlü'ye (Amas) gidenlerden ve uzun süreden beri burada bulduklarından bahsedilmektedir. Özellikle Rodos alınana kadar bölgede huzur ve istikrar tam sağlanamamıştır. Kanuni Rodos seferi esnasında 1522'de kara ordusunun geçişi için Bozüyük, Muğla ve Marmaris güzergâhını kullanmıştır. Bu sefer sırasında Rodos şövalyelerinin elinde bulunan Bodrum kalesi de alınmıştır²⁸. Rodos'un alınmasıyla Rodos ile Meğri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler artacaktır.

Bazı korsan saldırıları haricinde diğer birçok sancak ve kazada olduğu gibi XVI. asrın ikinci yarısında suhte ayaklanmalarını (medrese öğrencilerinin ayaklanmaları) burada görmekteyiz²⁹. XVII. yüzyılda Evliya Çelebi'nin ifadesine göre

hakkında daha geniş bilgi için bkz. Enis Karakaya, "Menteşeoğulları Mımarı", *TDVİA*, c.29, Ankara, 2004, s.153-156.

²² Paul Wittek, (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*, s.82-86.

²³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, s.77, 81.

²⁴ Feridun M. Emecen, "Osmanlılar ve Türkmen Beylikleri (1350–1450)", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, İstanbul 2005, s.55, 63.

²⁵ Feridun M. Emecen, "Gazaya Dair –XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti", *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, İstanbul 2005, s.99.

²⁶ Menteşe Sancağı zamanında 2000 cebeli çıkarmaktadır. Bunlar şehirlilerin, köylülerin ve Yörüklerin verdiği askerlerden oluşmaktadır. Paul Wittek, (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*, s.111.

²⁷ Paul Wittek, (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*, s. 105.

²⁸ Zekai Mete, "Menteşe", s.151.

²⁹ Suhte ayaklanmaları ile ilgili birçok *Mühimme* hükmü vardır. Bu hükümlerde öğrencilerin ayaklanma sebepleri, devletin bunları önleme çabaları, zaman zaman diğer sancak ve kazalardaki öğrencilerle

Seki ve çevresinde *Topaçoğlu* eşkıyasının faaliyetleri vardır³⁰. Yine XVIII. asırda bu tür olaylara rastlanmakta olup³¹ hemen hemen bütün Menteşe bölgesinde ayanlar hâkim olmuş ve bu durum asrın sonlarına kadar sürmüştür³².

Menteşe ve bu kaza Osmanlı döneminde çok faal bir rol oynamamıştır. Önemi Rodos'la olan bağlantısıyla sınırlı kalmıştır. İşlek bir yol üzerinde yer almaması, coğrafi konumu ve topografyası sebebiyle siyasi, ekonomik ve demografik açıdan çok fazla gelişme gösterememiştir. Menteşe sahillerinde küçük büyük birçok koy ve körfez olmasına rağmen kıyılarda iskân pek fazla gerçekleşmemiş ve önemli limanlar oluşmamıştır. Bu özelliği ile bu sancakta büyük vakıf eserler ve gelişmiş bir ticari faaliyet çok olmamıştır. Vakıflar mahalli eşraf tarafından yapılırken, ticaret de yine kırsal alanlara münhasır kalmıştır³³.

d. Kazanın İdari Durumu

Geniş sınırlara sahip ve çok sayıda kazayı içine alan sancak çalışmalarında incelenen sahaya ilişkin detaylı bilgiler ortaya koymak zordur. Özellikle ekonomik ve sosyal faaliyetleri detaylı bir şekilde incelemek bu tarzda çalışmalarda mümkün değildir. Bu gibi sebeplerden araştırmanın konusunun tespitinde daha küçük bir saha ele alınarak XVI. asırdaki durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Osmanlı taşra teşkilatının temel idarî birimini teşkil eden sancaklar, bir veya bir kaç kazaya ayrılmışlardır. Kazalar ise bir alt birim olarak nahiyelerden meydana gelmektedir³⁴. Kaza, ticari, ekonomik, sosyal ve kültürel üstünlüğü ile çevrenin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin teşkil ettiği idari bir birliktir. Bundan dolayı, kazanın doğuşu, iktisadi, içtimai, coğrafi ve kültürel şartların belirlediği tarihi bir seyir içerisinde vuku bulmuştur³⁵.

1393 senesinde kurulan Anadolu Vilayeti, 1530'da 17 sancaktan ibarettir³⁶. Bunlar içerisinde önemli olanlardan birisi de Menteşe Sancağıdır. Menteşe³⁷ veya Menteşe Sancağı Anadolu yarımadasının güney-batı ucunda yer almaktadır. Bu liva, 1530'da Peçin, Çine, Balat, Milas, Bozöyük, Muğla, Mazun, Tavas, Köyceğiz, Pürnaz,

birleşmeleri konu edilmektedir. Bkz. Gurre Şevval 984/22.12.1576 tarihli hüküm: *BOA, MD 29*, s.42/98; 3 Safer 985/22.04.1577 tarihli hüküm. *MD 30*, s.68/162; 17 Safer 985/06.05.1577 tarihli hüküm. *MD 30*, s.109/264; 15 Rebiülahir 985/02.07.1577 tarihli hüküm. *MD 30*, s.335/787; 12 Safer 986/20.04.1578 tarihli hüküm. *MD 34*, s.122/267, 123/268; 8 Şaban 993/05.08.1585 tarihli hüküm. *MD 58*, s.197/515; Evahir Rebiülevvel 1002/Aralık 1593 tarihli hüküm. *MD 71*, s.129/258; 7 Muharrem 1004/12.09.1595 tarihli hüküm. *MD 73*, s.555/120.

³⁰ Eyyiyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zallı, *Aynı eser*, s.138.

³¹ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.57.

³² Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, s.12; Zekai Mete, "Menteşe", s.25.

³³ Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, s.12; Zekai Mete, "Menteşe", s.151.

³⁴ Nahiyenin ifade ettiği anlamlar ve özellikleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. M. Tayyib Gökbilgin, "Nahiye", *LA, IX*, Eskişehir, 1997, s. 37-39; Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, TTK, Ankara, 1991, s.38, dipnot 12; Mehmet Ali Ünal, "XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı İdari Yapısı", *Osmanlı Araştırmaları*, XII, İstanbul, 1992, s.382

³⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, c.II, Cem Yayınları, İstanbul, 1995, s.59-60.

³⁶ Orhan Sakin, *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006, s.27-30.

³⁷ Zekai Mete, Menteşe isminin bir şahıs adı veya bundan türemiş bir boy ismi olduğunu ifade etmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. Zekai Mete, "Menteşe", s.150-152.

İsravalos ve Meğri kazalarından meydana gelmektedir³⁸. 1583'de de pek fazla bir değişiklik olmamıştır. Menteşe Sancağının merkezi bugünkü Muğla şehri olmakla birlikte sancağın sınırları bugünkü Muğla vilayeti sınırlarından farklıdır. Meğri kazasının sınırları da XVI. yüzyılın sonlarından XIX. asra kadar değişiklik göstermiştir. XVI. asrın sonlarına kadar daha büyük bir alana sahiptir.

XVII-XIX. yüzyıllardaki Ağırdos, Üzümlü, Döğer, Eşen ve Meğri kazaları hemen hemen XVI. asırdaki Meğri kazasının alanına tekabül etmektedir. Yani XVI. yüzyılın sonu veya XVII. yüzyılda burası beş kazaya ayrılmış ve beş kadı tarafından idare olunmuştur. Bunun bir sonucu olarak da bölgeye "Beşkaza" denilmiştir. Hatta 1851 tarihli bir belgede de "bir birine bitişik bulunan beş kaza tabir olunan" diye bu kazaların isimleri sayılmıştır³⁹. 1910'da Meğri kazası, merkez nahiyesi ile Eşen, Seki ve Köyceğiz'den alınan bazı köylerden ibaret olan Pınaz nahiyesinden meydana gelmektedir ki Eşen, Üzümlü, Ağırdos ve Döğer kazaları da buraya bağlanmıştır⁴⁰.

Biz burada Meğri kazasının XVI. asırdaki idari, siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu tahrir ve vakıf defterlerinden istifade etmek suretiyle ortaya koymaya çalışacağız. Bu konuda 1530⁴¹ ve 1583 tarihli⁴² tapu tahrir defterleri ile 1530, 1562⁴³ ve 1583⁴⁴ tarihli vakıf defterleri bize önemli bilgiler vermiştir.

2. XVI. Yüzyılda Meğri Kazası

Tahrir Defterlerinde yerleşmeler nefis (şehir), karye (köy) ve mezra olarak üç guruba ayrılmıştır. Nefis, şehir ve kasabanın, karye ve mezra ise kır yerleşmesinin karşılığı olarak kabul edilmektedir. Kazada mezraya dönüşen köyler olduğu gibi mezranın köye dönüştüğü de görülmektedir. Kaza sınırında geçici iskân merkezi kabul edilen yaylaklar ile kışlaklar ve bu ikisi arasında yaşayan konar-göçerler de bulunmaktadır. Mezraların ve yaylakların dışında çiftlik adıyla köy haricinde deftere kaydedilmiş tarım alanları da yer almaktadır. Bu yerleşme türlerini ve Meğri kazasında bunların dağılımını ortaya koymaya çalışacağız.

a. Meğri Şehri ile Limanı ve Şehrin Sosyo-Ekonomik Durumu

Yerleşmeyi, ekonomik şartlar, yerleşim alanının korunaklı ve güvenli bir konum arz etmesi, bir akarsuyun yanında bulunması, bölgedeki yol şebekelerinden yararlanma imkânlarına sahip olma gibi faktörler etkilemektedir⁴⁵. Ayrıca, *kentsel* ve *kırsal* yerleşme alanları birbirinden farklı nitelikler taşımaktadır. Kentsel yerleşme kavramı, nispeten daha önemli sayılan, daha yoğun nüfusa sahip ve özellikle tarım dışı faaliyetlerle

³⁸ Bu kazaların yerleri ve özellikleriyle ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Ekrem Uykucu, *Aynı eser*; Paul Wittek, (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*; 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri: 937/1530, Ankara, 1995, s.564-574.

³⁹ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.66.

⁴⁰ 1830 yılında Menteşe Sancağı 26 kazadan meydana gelmektedir. Menteşe Sancağının XIX. asırdaki idari taksimatı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, s.13-33.

⁴¹ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri: 937/1530, Ankara, 1995, s.564-574.

⁴² TKGMA, TT 110, s.132-b/159-b, 247-a/254-a

⁴³ BOA, TT 338, s.123-142.

⁴⁴ TKGMA, TT 569, s.82-103.

⁴⁵ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Eren, İstanbul, 1989, s.206-211; Fikret Yılmaz, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1995, s.108-109.

uğraşan topluluklar için kullanılmaktadır. Buna karşılık kırsal yerleşme kavramı, bir dereceye kadar daha önemsiz, daha dağınık bir şekilde yerleşmiş ve geniş ölçüde tarımsal işlerle uğraşan topluluklar için kabul edilmiştir. Bu ifadelere göre, kentsel ve kırsal yerleşmenin en belirgin ayrıcı kıstası nüfus yoğunluğu, üretim biçiminin tarım dışı alanlara yönelik olması ve pazar etkinliklerinin bulunması ile idari olarak da kadının yer almasıdır⁴⁶.

Pazaryeri, çarşı, esnafa ait dükkânların bulunması, şehir çevresindeki kırsal bölge ve köylerde hâsıl olan tarımsal ürün ile şehirde üretilen çeşitli malların değişimi için gerekli altyapıyı oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra han, hamam, kervansaray, medrese, cuma camisi, şehrin ve kasabanın sahip olduğu ticari ve kültürel altyapının diğer elemanlarıdır. Şehri çevreleyen surlar da oraya korunmuşluk özelliği katan bir husus olarak eklenebilir⁴⁷. Ayrıca liman da şehrin ticari ve ekonomik gelişiminde etkili olan unsurların başında gelmektedir.

Coğrafi mevkii özellikleri itibarıyla Telmessos veya Meğri'nin gerek deniz yoluyla gerekse kara yoluyla antik dünyanın birbirinden farklı bölgeleriyle sıkı bir ticari bağı bulunmaktadır. Bu şehir hemen yakınındaki verimli kıyı ovasına da sahip olduğu için ilkçağdan itibaren yerleşme bakımından cazip bir yer olmuştur. Fethiye veya Meğri körfezi genişliği 15–18 km'yi bulmakta olup, liman kurmaya ve gemilerin barınmasına doğal olarak en elverişli yer olarak görülmektedir. Yine kendine özgü topoğrafik özellikleri dolayısıyla tabii bir liman durumundadır. Burası Karya kıyılarından Likya kıyılarına seyreden gemiler için ilk önemli liman şehridir. Batı Anadolu'da Ege âlemini Akdeniz dünyasına veya Rodos, Girit üzerinden Mısır ve Batı Avrupa kıyılarına bağlayan deniz yollarının birleştiği bir yerdedir. Buranın iktisadi hayatında Milet'in ve daha sonraki devirlerde Balat'ın önemi çok fazladır. Batı Anadolu'daki liman şehirlerin önemi Helenistik çağ başlarında da sürmüştür. Ancak Roma döneminde İtalya'nın ön plana çıkması ile Ege Denizi kıyıları ve burası kenarda kalmaya başlamıştır. Eski dönemde canlı bir ticareti olan Telmessos, Roma ve Bizans döneminde küçük bir iskele şehri özelliği taşımaya başlamıştır⁴⁸. Ancak Meğri iskelesi Türklerin bu bölgeyi fethiyle tekrar önem kazanmaya başlayacaktır. Özellikle Rodos'un alınmasıyla bölgede güvenlik problemleri azalmış, Rodos ile Meğri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler artmıştır. Hatta Rodos'un birçok ihtiyacı buradaki kıyılardan sağlanmıştır. Bilhassa zahire ihtiyacının Menteşe ve Teke Sancaklarından sağlandığını *Mühimme* hükümlerinden öğrenmekteyiz⁴⁹. Yine bu iskeleden, İskenderiye'ye ve başka yerlere kereste götürülmektedir. Bu bölgedeki mahsulün ihracatı da Marmaris ve Meğri

⁴⁶ Sabri Çakır-Mehmet Erbaş, "Giresun'da Kentleşme ve Kentsel Yerleşmelerin Kademelenmesi", *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi (1–3 Haziran 1988) Bildirileri*, Samsun, 1990, s.35; Talip Yücel, "Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Yıl 17, s (No) 21, İstanbul, 1961, s.31–44; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, (Çev. Neyyir Kalaycıoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1994, s.16; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, (Derleyen Salih Özbaran), İzmir, 1984, s.4–5.

⁴⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz: Faroqhi, *a.g.e.*; Hamit Sadi Selen, "XVI. XVII. Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı", *III. Türk Tarih Kurumu Kongresi (1943)*, Ankara, 1948, s.390–398; Gönül Tankut, "Osmanlı Şehrinde Ticari Fonksiyonların Mekansal Dağılımı", *VII. Türk Tarih Kongresi, (25–29 Eylül 1970) Kongreye Sunulan Bildiriler*, c.II, TTK, Ankara, 1973, s.773–779.

⁴⁸ Mesut Doğan, *a.g.m.*, s.57–65.

⁴⁹ Rebiülahir 973/Kasım 1565 ve 21 Rebiülahir 973/15.11.1565 tarihli hükümler: *BOA, MD 5*, s.206/513, 206/514; 18 Safer 985/07.05.1577 tarihli hüküm: *BOA, MD 30*, s.116/282.

limanlarından yapılmaktadır. Ayrıca bu bölgedeki günlük yağı da bu iki limandan çok eskiden beri ihraç edilmektedir⁵⁰. 1583 tarihinde Meğri iskelesi hâsılı 11000 akçedir. Bu da Osmanlı döneminde buranın durumunu ortaya koymaktadır⁵¹. Rodos adası çoğunlukla Menteşe'nin Meğri, Döğer ve Pınaz kazalarından erzak talep etmekte ve bazı askeri ihtiyaçlar için de Menteşe'ye müracaat etmektedir. Kale, köprü ve gemi yapımında kullanılan kereste de buradan sağlanmaktadır⁵². Bu ticari ilişkiler o kadar gelişmiş ki, Rodos ve Meğri'de tüccarlar karşılıklı olarak dükkân ve mağaza bile açmışlardır⁵³. Kısacası iskele ticari anlamda bölgeye hizmet vermektedir. Bunun yanında doğal bazı koylar ve limanlar da kullanılmaktadır.

1770 yılındaki Rusların Osmanlı donanmasına düzenlediği Çeşme baskınının etkisi bölgede büyük olmuştur. Bu olaydan sonra Akdeniz bölgesindeki kıyılarda tersaneler kurularak gemi ve kalyon yapımı ön plana çıkmıştır. Bodrum, Rodos ve Meğri bu dönemde önem kazanan yerlerin başında gelmektedir. Burada Meğri bölgesi iskelesiyle öne çıkarken, gemi yapımında kullanılan malzemenin dağlardan kolayca elde edilmesiyle de önemini arttırmıştır. Meğri limanının önemi stratejik açıdan XVIII. yüzyılda biraz daha artmıştır. Çünkü Mısır Meselesi esnasında yani Fransızların 1798'de Mısır'a asker çıkarması sırasında Ege bölgesinden Mısır'a gönderilen askerlerin toplanma yeri burası olmuştur. Yine donanma ve asker için gerekli olan zahire ile ekmek bu limana yakın kazalardan sağlanmıştır. XIX. asırda İstanbul'un zahire ihtiyacı için Menteşe Sancağından hububat satın alınarak Bodrum ve Meğri iskelelerinden sevk edilmiştir. Bütün bunlardan başka aynı yüzyılda Adalardaki isyanların bastırılması için asker sevki ve ihtiyaçların temininde burası kullanılmıştır⁵⁴.

Şehirle ilgili liman haricindeki diğer kıstasları ölçüt olarak aldığımızda Meğri şehri, sosyal ve kültürel etkinliklerin çok yoğun olduğu bir bölge değildir. Az önce belirttiğimiz üzere Rodos adasının alınmasına ve çevredeki deniz güvenliğinin sağlanmasına kadar problemlerle karşılaşmıştır. Yazların çok sıcak olması insanların yaylalara gitmesine sebep olmuştur. Ayrıca korsan saldırıları, güvenlik meselesi gibi olaylar dolayısıyla yakında bulunan Üzümlü (Amas) ve biraz daha uzaktaki Döğer (Sandlu) tercih edilen yerler olmuştur. Yine yayla olarak da Seki Yaylası kullanılmıştır. İşte coğrafi şartlar ve güvenlik nedeniyle Meğri şehri pek fazla gelişme imkânı bulamamıştır. Ancak liman için çok uygun bir yer olması dolayısıyla hiçbir zaman çok önemsiz bir yer olmamış ve iskelesi devamlı kullanılmıştır.

Meğri VI. yüzyılda Likya'daki zengin şehirlerden olmasına rağmen diğer şehirler gibi büyük bir nüfusu hiçbir zaman barındırmamıştır. Bu eksiklik de bütün zenginliğe karşın bölgenin ticari ve ekonomik gelişimini devamlı sekteye uğratmıştır⁵⁵.

Şehirlerin gelişiminde önemli bir yeri olan vakıflar da burada çoğunlukla kırsal alanlarda yer almaktadır. 1530, 1562 ve 1583 tarihindeki 44-80 arasındaki vakıf eserlerin birkaçı hariç diğerleri kırsal kesimdedir. Burada da Üzümlü, Döğer, Eşen,

⁵⁰ Paul Wittek, (Çev. O.Ş. Gökay), *Aynı eser*, s.2, 123; Eyliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Aynı eser*, 139.

⁵¹ *TKGMA, TT 295, s.4-a.*

⁵² Zekai Mete, "Menteşe", *TDVİA*, c.29, s.151.

⁵³ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.122.

⁵⁴ Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.58-63.

⁵⁵ "Lycia", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, V.2, Ed. Alexander P. Kazhdan-Alice- Mary Talbot, Oxford University Press, New York, 1991, s.1257-1258.

Seki ve Bey gibi yerler öne çıkmaktadır. Sancakbeyi Sinan Beyin Bolvadin'deki camisinin vakıf gelirlerinin önemli bir kısmı Menteşe Sancağından sağlanmaktadır. Bu doğrultuda birçok yerdeki dükkân gelirleri buna ayrılmış olup nerede, ne kadar dükkân vardır? Bunları vakıf defterinden öğrenebilmekteyiz. Bu şekilde 1583'de Muğla'da 211, Seki'de 157, Mazun'da 108, Döğür'de 90, Uğurdaş'ta 69 dükkân yer alırken Meğri pazarında 6 dükkân bulunmaktadır⁵⁶. Bu rakamlar bile şehrin sosyo-kültürel yapısı hakkında bize fikir vermektedir. İlkçağda Meğri'de bir kale olmasına ve bu kale kalıntıları günümüze kadar gelmesine rağmen, XVI. asırda burası koruma amaçlı kullanılmamaktadır. Belgelerde Rodos adasında kale eri olan sipahilerden bahsedilmesine karşılık Meğri kale erlerinden bahsedilmemektedir. Evliya Çelebi de XVII. yüzyılda buranın kalesinden “*leb-i deryâda bir azîm kal'a imiş ve bir kal'a dahi kayalar üzredir...*” diyerek bahsetmektedir. Ancak buradaki ifadelerden eski önemini yitirdiğini anlamaktayız⁵⁷.

Meğri şehrinin sosyal ve ekonomik durumunu burayla ilgili tahrirlerden öğrenmekteyiz. Direk Meğri şehrinin hâsılı 1530 tarihinde 35200 akçe olarak verilmiştir. Bu hâsılın çoğunluğunun pazar vergisi olduğunu görmekteyiz⁵⁸. Bunun haricinde şehrin çevresinde olan ve şehir hâsılına dahil ettiğimiz, “*niyâbet*⁵⁹, *tabunhâne*⁶⁰, *ihtisâb*⁶¹, *Beytü'l-mâl der nahîye-i Meğri ve mâl-ı gâib ve mâl-ı mevku'd ve mürde-i abd-ı abık ve yuvası ve babaları ve Elviç (Kayaköy) Rumlarının işlediği 138 ocak tuzla vergisi*” şehrin durumunu ortaya koymaktadır. Bütün bunlarla şehir hâsılı 218167 akçe yapmaktadır. Toplam hâsıla baktığımız zaman önemli miktarda olduğunu görmekteyiz. Ancak bunun 150000 akçesi tuzladan alınmaktadır. Bu anlamda da tuz üretimi Meğri'de mühim olup bunların da Meğri, Pınaz ve Köyceğiz kadılıkalarında satıldığı belirtilmiştir (Bkz. Tablo 1).

1583 tarihinde nefis-i Meğri şeklinde geçen şehrin hâsılı 35000 akçedir. Bu hâsıla Meğri, Seki, Seyyidlü ve Karaöz bazar bacı da dâhil edilmiştir. Ancak bu hâsıla şehrin çevresinde olan ve şehirle ilgisi olan diğer bazı vergileri de kattığımızda (Meğri iskelesi gümrük vergisi, tahunhâne, şem'hâne⁶², Meğri bazar bacı, ihzâr⁶³, niyâbet, a'şâr⁶⁴ gibi) şehir hâsılı 127400 akçeye çıkmaktadır⁶⁵. Bu hâsıl 1530 tarihine göre önemli oranda azalmıştır. Bunun da sebebi tuz ocakları 188 ocağa çıkmasına rağmen

⁵⁶ TKGMA, TT 569, s.93.

⁵⁷ Eyliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllı, *Aynı eser*, s.137.

⁵⁸ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (927/1530), s.564.

⁵⁹ Niyâbet: Bâd-ı hevâ demektir. Köy reayasının cürm ve cinayet ve sair bâd-ı hevâsını sipahi alır. XVI. asır sancak kanunnamelerinde niyâbet daha özel bir manada yalnızca cerime olarak görülmektedir. M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma, İstanbul, 2011, s.522.

⁶⁰ Tahunhâne: Susamdan tahin ve helva imal edilen atölye demektir. M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.663.

⁶¹ İhtisâb: Kelime olarak hesap sorma, hesaba çekme anlamına gelir. Çarşı ve pazardaki fiyatları, alışverişi ve kalite kontrolü işlerine ihtisap, bu görevi yürüten kişiye de muhtesip denilmiştir. M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.342.

⁶² Şem'hâne: Mum imal edilen atöyelere denilmektedir. M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.645.

⁶³ İhzâr veya ihzariye: Eski şer'î mahkemelerde mahkemeye işi düşenlerden kendiliğinden gelmeyen muhızrlar vasıtasıyla getirilmesi halinde ihzariye adı altında bir para alınırdı. M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.343.

⁶⁴ Öşürün çoğulu olup mahsullerden alınan onda birlerdir. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ak Aydın Kitabevi, Ankara, 2007, s.46.

⁶⁵ TKGMA, TT 110, s.132-b. Ayrıca bkz. TKGMA, TT 295, s.4-a.

alınan vergi 60000 akçeye düşmüştür. Yine toplam hâsıldaki düşüşte Meğri şehrinde Üzümlü'ye göçenlerin olması ve 1583 tarihindeki tahrirde onların Üzümlü'de kaydedilmeleri etkili olmuştur.

Ayrıca şehir özelliğinin önemli bir göstergesi olan mahalleye ayrılma burada görülmemektedir. Kayıtlarda burası “*nefs-i Meğri*” şeklinde geçmektedir. Hatta 1583 tarihinde şehir nüfusu kaydedilmemiştir. Az önce bahsettiğimiz üzere muhtemelen tahrir esnasında halk Üzümlü'de olduğu ve 30–40 yıldan beri burada yaşadıkları için oraya kaydedilmişlerdir. Yine, şehir nüfusu Üzümlü (Amas), Gerişburnu, Girdab ve Uğurdaş gibi köylerden bile düşüktür. 1530 tarihinde Meğri şehrine 152 hane, 8 kara, 7 mücerred, 1 imam, 2 hatip, 3 muhassıl, 3 sâhib-i berat kaydedilmiştir. Bu verilere dayanarak Meğri şehrinin nüfusunun 767 kişi olduğunu söyleyebiliriz. Az önce de değindiğimiz üzere 1583 tarihinde şöyle bir kayıt vardır: “*Cemâ'at ki nefsi-i Meğri'den kâfir vebminden firâr eyleyüb ziker olan Amas nâm karye toprağında 30 yıldan beri mütemekkinler olub hîn-i tabirde esâmileri defter-i atîkde nefsi-i Meğri'de bulunub tefabbus olundukda cema'ât-i mezbûre nefsi-i Meğri'de sâkin değillerdir 30 yıldan mütecevîz Amas toprağında mütemekkinlerdir deyu a'yân-ı vilâyet haber verdiklerinde hîn-i Bayezîd'e sâhib-i arz olan abvâlin südde-i sa'âdete arz ettükde 10 yıldan ziyâdeyse mütemekkinler olduğu toprağa kanun üzere defter-i cedîde kayd oluna fermân olunmağla nefsi-i Meğri'de yazulmayub ziker olan Amas nâm karyeye kanun üzere kayd olundular ve rûsûm-ı ra'yyetlerin sâhib-i arzâ edâ etmek üzere defter-i cedîde yazıldılar*”⁶⁶. Bu kayıttan da anlaşıldığı üzere Meğri'den düşman korkusundan kaçarak Üzümlü'ye gelmişler ve 30 yıldan beri burada oldukları için kaydedilip vergilerini burada vermektedirler. Bu şekilde Üzümlü'de 3 nim çift, 68 bennâk, 112 kara, 2 zâviyedâr, 1 hatip, 2 pir-i fânî, 2 danişmend, 11 muhassıl, 5 imam, 3 şeyhzade, 2 mütevellî, 1 fakirü'l-hal, 1 muarraf ve 5 özelliği olmayan zümre kaydedilmiştir⁶⁷. Toplamda 218 nefer yapmaktadır. Bu neferleri de 3 ile çarparsak toplamda 654 civarında kişi olduğunu söyleyebiliriz. Bu rakamlar da 1530 tarihindeki sayıya yakındır. Ancak biz bu nüfusu Üzümlü'de oldukları ve cemaat olarak kaydedildikleri için orada değerlendirdik.

Yine Meğri şehri ve kazanın genelindeki nüfus düşüşü XVI. asrın ortalarında Köyceğiz kazası civarında meydana gelen veba salgını ile ilgili olabilir. Aynı bu tarzda durum Muğla kazasında da görülmektedir⁶⁸.

Şehirde gayri Müslim yoktur. Gayri Müslimler sadece Elviz (Kayaköy)'de bulunmaktadırlar. Elviz köyündeki gayri Müslimlerin bir kısmı Meğri şehrindeki tuz ocaklarında tuzcu olarak çalışmaktadırlar.

Şehir nüfusu, şehrin mahallelerinde meskûn ahali, yani şehirli ile başta idareciler olmak üzere, muaf olarak kabul edilen askerî zümrelerden meydana gelmektedir. Bu idareci zümrelerin yanında, şehirde vergi muafiyetine sahip kimseler de bulunmaktadır. Bunlar 1530'da 9 kişidir. 1583'de Üzümlü'de kaydedilen ise 35 kişidir.

Meğri şehrinin XVII. asırda da pek bir gelişme göstermediğini görmekteyiz. Evliya Çelebi burasını “*ma'mûr şehri-i azîm imiş. Ammâ hâlâ leb-i deryâda bir küçük kasaba*” olarak nitelemektedir. Mentеше Sancağı hududunda 150 akçe kaza olduğunu,

⁶⁶ TKGMA, TT 110, s.145/a-146a.

⁶⁷ TKGMA, TT 110, s.145/a-146/a.

⁶⁸ Zekai Mete, “16. Yüzyılda Osmanlı'da Kaza Yönetimi: Muğla, Milas ve Peçin Kazaları”, *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Editör. Erol Özvar-Arif Bilgin, TDBB, İstanbul, 2008, s.134-135.

nahiyesinin 70 köyden oluştuğunu, gayet mahsulünün bol olduğunu, iskelesinin yedi yük iltizam ile gümrük emini bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca 50 toprak örtülü evi, 40 bezirgân mahzeni, bir kargir bina hanı, bir toprak örtülü cami (minaresinin tahtalı olduğunu), bir küçük hamamı ve 10 dükkânın yer aldığını ifade etmektedir. Teke ve Hamid'in mallarının buraya geldiğini belirterek limanın işlek olduğunu ortaya koymaktadır. Yine bağ ve bostanın bolluğunu ve kavun ile karpuzun Rodos'a gittiğini yazmaktadır⁶⁹.

1842 yılında Likya bölgesinde yolculuk yapan ve bu bölgeyle ilgili bilgiler veren T.A.B. Spratt ve E. Forbes, Meğri'yi "bir köy olarak tanımlamakta ve bataklıkta ortasında kurulmuş, dolayısıyla yılın büyük bir bölümünde neredeyse hiç oturulmayacak kadar sağlıklı, berbat bir iskele, ancak kaş aylarında iklim çok hoş ve sağlığa yararlı olur, evler insanlarla dolar ve birçok teknenin son derece güvenli bir yer olan limana uğramasıyla yoğun bir alışveriş başlar, çevredeki doğal görünüm çok güzeldir" diye betimlemektedirler. Yine bu bölgedeki en güvenli limanın Meğri limanı olduğunu belirtmektedirler⁷⁰. Görüldüğü üzere XIX. yüzyılda bile Meğri şehri yazları çok tercih edilen bir yer olmayıp, nüfus konusunda pek gelişmemiştir.

Tablo 1: 1530 ve 1583 Tarihlerinde Meğri Şehir Hâsılı

Meğri Şehri Gelir Nevi	1530	1583
Nefs-i Meğri	35200	35000*
Niyâbet-i divân-ı Meğri ki serbest olmayan tımarların nisf cürmü ve nisf resm-i ganemidir ma'a cürm-i katl ve post-ı kaplan hass-ı hümayûn fi sene	5000	4000
Mahsûl-i gümrük-i iskele-i Meğri hass-ı hümayûn fi sene	-	11000
Mahsûl-i Tahunhâne-i Meğri hass-ı hümayûn fi sene	24366	10000
Mahsûl-i Şemhane-i Meğri hass-ı hümayûn fi sene	-	800
Mahsûl-i bac-ı keyl-i bazârâ-i Meğri hass-ı hümayûn fi sene	-	100
Mahsûl-i ihzâr-ı Meğri hass-ı hümayûn fi sene	-	1500
Mahsûl-i a'sâr-ı kaza-i Meğri hass-ı hümayûn fi sene	-	5000
İhtisâb-ı kaza-i Meğri uzak tasarruf olunur fi sene	1500	-
Beytü'l-mâl der nahiyeye-i Meğri ve mâl-ı gâib ve mâl-ı mevkûd ve mürde-i abd-ı abık ve yuvası ve bahaları yine yerin minval hass kayd olundu fi sene	1500	-
Ez-haric kaza-i mezbûrede mütemekkinlerdir	601	-
Memlehâ-i Meğri ki 138 ocak tuzla işlenür hâric-i amilden müddüne ikişer akçe ücret ile karye-i mezbûre (K. Elviz) zimmilerinden tayin olunan tuzcular eşerler Meğri ve Köyceğiz ve Pınaz kadıliklarında satılır fi sene 150000 (166 Numaralı Mubasebe-i Vîlayet-i Anadolu Defteri, s.565), Memlehâ-i Meğri ki sâbıkan 138 ocak tuz işlenüb hâric-i âmilden müddüne ikişer akçe ücret ile karye-i mezbûre zimmilerinden tayin olunan tuzcular işlerler hâlâ hin-i tahrirde 6 ocak dahi fazla bulunub cem'an 188 ocak olmuştur. Meğri ve Köyceğiz ve Pınaz kadıliklarında satılır deyu defter-i atikte kayd olunmağın defter-i cedide dahi işlenüb sâbıka üzere kayd olundu fi sene 60000 (TKGMA, TT 110, s.133-b)	150000	60000
Toplam	218167	127400

*35000 akçe hâsıl şu kalemlerden meydana gelmektedir: Hınta 50 müdd, hınta kıymet 7000, şair müdd 20, şair kıymet 1800, dıhn müdd 2, dıhn kıymet 180, öşr-i penbe 110, öşr-i kovan 100, tapû-yı zemin 400, deştbanı 135, ö.çeltik sınır-ı Akça deyu defter-i atikte mukayyed hâlâ bi-hâsıl, ihtisâb-ı bazârâ-i Meğri ve bâc-ı bazâr-ı Seki ve Seyyidlü ve Karaöz fi sene 20000, Koruhâ-i Karataş ve Sorgun ve Köse İsa fi sene 5000.

⁶⁹ Eyliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Aynı eser*, s.137.

⁷⁰ T.A.B. Spratt-Edward Forbes, *Milyas, Kıbratis ve Likya'da Yolculuklar*, (Çev. Doğan Türker), Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Çeviri Dizisi: 3, Antalya, 2008, s.2, 5.

Tablo 2: 1530 ve 1583 Tarihlerinde Meğri Kazasının Nüfusu

Tarih	1530	1530'da birbirine oranı	1583	1583'de birbirine oranı
Şehir Nüfusu	767	%4,61	*	-
Köy Nüfusu	11769	%70,82	10755	%75
Yörük Nüfusu	4080	%24,55	3576	%24,95
Toplam Meğri Kazasının Nüfusu	16616	-	14331	-

* 654 civarında olduğunu hesapladığımız kişiler Üzümlü'de (Amas) kaydedilmiştir. Bunlar düşman vehminden (korkusu) Meğri'den kaçıp burada yaşamaktadırlar. Biz de onları Amas'ta hesapladık.

b. Kır-İskan Merkezlerinin Sosyo-Ekonomik Durumu

1. Meğri Köyleri ve Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu

XVI. yüzyılda, diğer Osmanlı sancak ve kazalarında olduğu gibi, Meğri kazasında da içtimaî ve iktisadî hayatın ağırlık noktasını kır iskânının bir parçası olan köyler teşkil etmektedir. Halkın geçimini genellikle tarım ve hayvancılık yoluyla temin etmesi, nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde toplanmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda devletin mali gücünü sağlayan vergilerin önemli bir bölümü de köylerde yaşayan reyayadan alınmaktadır.

Meğri kazasındaki köylerin isimlerinin incelenmesi sonucunda; bazı köylerin şahıs isimleri (Firuñşah, Eyne Gazi, Bayramşah, Çağatay Hamza, Hacı Kumral, Horanşah, Karaca Aypar nâm-ı diğer Arslanlu, Ömerhan, Ümransah, Yusufça, Bey, Sarubaşlar, Sarupaşalar gibi), bir kısmının aşiret ve Oğuz boy isimleri (Bayad, Bayır, Dodurga, Kayı, Kınık, Kabağaç, Karakeçili, Çobansa) taşıdıkları görülmüştür. Yine bazı köylerin isimlendirilmesinde bölgenin coğrafi özellikleri etkili olmuştur (Ovacık, Bayır, Çukurcuk, Gerişburnu, Girdab, Gökçeöyük, Gökpinar, Kuyucak, Kurucadere, Tizludere). Ayrıca, bazı köyler yetiştirdikleri ürünler, meyve ağaçları veya yaptıkları faaliyetlere göre isim almışlardır (Üzümlü, Balkıca (Balıkçı), Budaközü, Çamköy, Çamluöyük, Çamsuyu, Karaçam, Seküncir, Çukurincir). Yani kısacası köylerin isimlendirilmesinde bölgenin fiziki, kültürel, sosyal ve ekonomik şartları etkili olmuştur (Bkz. Tablo 3).

Tapu defterlerinde verilen köy sayılarının, kazanın o günkü yerleşme yerlerini tam olarak yansıtmaktan uzak olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Gelirlerinin ve reyasının tamamı vakıflara bağlanmış köyler tapu defterlerinde yer almamaktadır. Ayrıca gelirlerinin bir kısmı vakfa ve tımara, bir kısmı da yaya ve müsellemlere ayrılmış köylere rastlanılmaktadır. Burada vakıf defterlerinde geçen köyler: Vakıf Yakası, Sandlu (Döğer), Amas, Seki, Falarya (Faralya), Ovacık, Sarupaşalar, Sarubaşlar, Eşen, Uğurdaş, Depecik, Bundanda, İlica, Dodurga, Elviz, Gerişburnu, Hasanta, Ebihora, Beykiriş, Bey, Dond, Mengen, Pınaz gibi köylerdir. Bu köylerden Sarupaşalar, Sarubaşlar, Depecik, İlica, Hasanta, Ebihora, Beykiriş, Bey, Dond, Çukurincir ve Pınaz sadece vakıflarda geçmektedir. Diğer köyler hem vakıflarda hem de tımar sistemi içerisinde bulunmaktadır. Kazanın köy dokusu günümüzde Seydi-Kemer olarak isimlendirilen ve Fethiye'den ayrılan ilçenin bulunduğu alanda oldukça sağlamdır. Bunda da sulama imkânlarının olması, güvenlik problemlerinin bulunmaması etkili olmuştur. Ayrıca, Ovacık, Üzümlü, günümüzdeki Karaçulha ve çevresi (Çalıcaardı) yerleşmenin önemli olduğu diğer alanlardır. XVI. yüzyılda olan birçok köy günümüzde bulunmamaktadır. Özellikle şahıs adı taşıyan köyler yoktur. XVII-XIX. asırda kaza olan köyler bu

dönemde de önemli yerleşim alanlarıdır. Üzümlü, Döğer, Eşen bunlardandır. Hatta bunlardan Döğer (Sandlu), vakıf defterinde 1583 tarihinde kasaba olarak geçmektedir. Yine Ovacık bu defterde nahiye olarak belirtilmiştir. Bu ifadeler de buraların önemli yerleşimler olduğunu ortaya koymaktadır.

Tapu defterlerinde geçen köylerin çoğu oldukça küçük yerleşme birimleridir. Vergi nüfusları kimi zaman birkaç haneyi bile geçmemektedir. Hatta bazıları karye kaydedilmelerine rağmen reayası bulunmamaktadır. Bu gibi yerlerin neden karye yazıldıkları sorusunun cevabını bulmak oldukça güç görünmektedir. 1530 tarihinde karye kaydedilip de reaya kaydedilmeyen köyler Kurucadere, Gökkapu ve Sarukayak, Hacı Kumral, Karaçam, Ömerhan, Şamluöyük, Karaman der nezd-i Taş Kayı, Bayad'dır. 1583 tarihinde ise Bayad, Karaman der nezd-i Taş Kayı, Hacı Kumral, Karaçam, Şamluöyük ve Yusufça köyleridir. Bütün bu misaller bize kazanın bazı yerlerinde köy yerleşmesinin henüz yeterince oturmadığını göstermektedir (Bkz. Tablo 3).

1530 tarihinde kazada 58 civarında köy vardır. Vakıflarda ise dirlik sisteminde geçmeyen Sarupaşalar, Sarubaşlar, Depecik, Çukurincir, Ilıca, Karaköy, Pınaz ve Hasanta, Vakıf Yakası nâm-ı diğer Ömerlü köyleri geçmektedir. Bunları da sayarsak 67 civarında köy etmektedir. Hâlbuki 1530 tarihinde defterde dirlik sistemi içerisinde toplamda 83 köy, vakıflarda ise 1 köy kaydedilmiş ve toplamda 84 köy olduğu belirtilmiştir⁷¹. Ancak Vakıf Yakası, Gülümet, Uğurdaş, Sandlu, Kızılcaşenir, Kayı, Karadere, Gökçeöyük, Gerişburnu, Eşen, Çamköy, Budaközü, Bılasası, Bayır, Amas gibi köyler hisselerle bölünerek 2-4 defa yazıldıkları için sayı yüksek görülmektedir. Yine bazı köylerde yuvacıyân⁷² ve sayyâdân⁷³ yazılmış ve bunlar ayrı olarak belirtilmiştir. Biz bu şekilde olan köyleri birleştirerek toplam sayıyı ve köylerin nüfusu ile ekonomik durumunu ortaya koymaya çalıştık. Bizim bulduğumuz rakamlar da biraz sonra bahsedeceğimiz gibi daha sonraki yüzyıllarda olan sayıya yakındır.

1530 tarihinde dirlikler içerisinde geçen köylere 2464 hane, 860 kara, 94 mücerred, 10 imam, 3 hatip, 20 muhassıl, 3 sâhib-i berat, 14 tuzlacyân, 31 nefer sayyâdân kaydedilmiştir. Vakıflar kısmında büyük çoğunluğu Vakıf Yakası nâm-ı diğer Ömerlü olarak geçen köyde olmak üzere 71 hane, 23 kara, 4 imam, 4 hatib, 3 muarraf, 4 müezzin, 3 ser-mahfil, 3 kayyum, 10 hüffâz, 1 edâ-i cüz yazılmıştır⁷⁴. Bunları da köylerin toplamına katarsak, 2335 hane, 883 kara, 94 mücerred, 14 imam, 7 hatib, 3 muarraf, 20 muhassıl, 3 sâhib-i berat, 14 tuzlacyân, 31 nefer sayyâdân, 4 müezzin, 3 ser-mahfil, 3 kayyum, 10 hüffâz, 1 edâ-i cüz etmektedir. Bu verilerden hareketle 1530 tarihinde Meğri kazası köylerinin nüfusu (2335 hane X 5 =11675 + 94 mücerred = 11769) 11769 kişi yapmaktadır. Kazanın nüfusunun ise % 70,82'si köylerde yaşamaktadır (Bkz. Tablo 2).

⁷¹ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (927/1530), s.568, 571-572.

⁷² Yuvacı: Saray avcıları için lazım olan şahin, atmaca ve doğanları yetiştirmek için bunları yavru halinde iken yuvalarından çıkartan kimselerdir. Bu hizmetlerine karşılık eşkinci ocağı şeklinde tumara sahip bulunmaktadırlar. Bkz. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986, s.371.

⁷³ Sayyâd: Avcı demektir. Bunlar tuzak kurarak av kuşu veya ayı, kaplan, zerduva, sansar, tilki gibi hayvanları avlayıp postlarını devlete teslim ederek, bir teslim vesikası alan gruptur. Bkz. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, s.24-25.

⁷⁴ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (927/1530), s.569, 571.

1583 tarihinde kazada dirlik sistemi içerisinde kaydedilen 57 civarında köy vardır. Ancak sadece vakıflarda geçen ve yukarıda bahsettiğimiz 12 köyü de buna dâhil edersek 69 civarında köy edecektir. Vakıflarda sadece Vakıf Yakası nâm-ı diğer Ömerler köyünde nüfus kaydedilmiştir. Toplamda köylerde 141 nefer, 50 tuzlacıyân, 17 çift, 329 nim çift, 1524 bennâk, 1472 kara, 4 zâviyedâr, 7 hatib, 2 pir-i fâni, 3 gâib, 4 ma'lul, 3 danişmend, 1 kötürüm, 15 muhassıl, 2 imam, 1 müderris, 2 a'mâ, 2 müezzin, 1 duaguy, 2 merdan-ı kal'a-i Rodos, 1 sipahi ve 2 özelliği olmayan zümre kaydedilmiştir. Burada hane kaydedilmemiştir. Nefer de her köyde belirtilmemiştir. Ancak biz toplamdaki bütün kişileri saydığımızda 3585 nefer yapmaktadır. Bu veriyi de 3 ile çarparsak 10755 kişi yapmaktadır. Yani kabaca 1583'de köylerde 11000 civarında kişinin yaşadığını söyleyebiliriz. Kaza nüfusunun ise %75'i köylerde yaşamaktadır (Bkz. Tablo 2).

1530 tarihinde 100 haneyi geçen köyler, Amas nâm-ı diğer Üzümlü, Aypaz-ı Büzürg, Gerişburnu, Girdab ve Uğurdaş köyleridir. Ancak, Bundanda, Çalicaardı, Eşen, Dodurga, Falarya, Gülümet, Ovacık, Sandlu n.d. Döğer, Elviz ve Vakıf Yakası köyleri de büyük köylerdir. Meğri'de gayri Müslimler sadece Elviz veya diğer adıyla Levissi'de (Kayaköy) bulunmaktadır⁷⁵. Bunun haricinde kazada yoktur. 1583 tarihinde hane belirtilmemiştir. Ancak köylerdeki diğer özellikler belirtilmiştir. Bunlara dayanarak hemen hemen kalabalık köylerin aynı olduğunu görmekteyiz. Evliya Çelebi de XVII. asırda kazanın 70 köyü olduğunu belirtmekte ve Gerişburnu gibi bazı köyler hakkında bilgi vermektedir. Bu sayı da bizim verdiğimiz rakamları tutmakta ve bir yüzyıl sonra da sayıda değişiklik olmadığını göstermektedir⁷⁶. 1830'da XVI. asırdaki Meğri kazasının hâkim olduğu bölgeye düşen beş kazadaki (Meğri, Üzümlü, Ağirdos, Döğer, Eşen) toplam köy sayısı 67'dir⁷⁷. Bu da buradaki köy sayısında önemli bir değişiklik olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3: 1530 ve 1583'de Köylerin Nüfus Durumu

	1530				1583					
	Hane	Kara	Müc.	Muaf	Nefer	Çift	Nim Çift	Ben.	Kara	Muaf
Amas n.d. Üzümlü	286	120	18	4		1	19	188	182	14
Aşağı Gerder	7	2						1	1	
Aypaz-ı Büzürg	103	24					5	50	44	2
Aypaz-ı Küçük	19	9						10	7	
Balkıca	*			4						
Bayad					**					
Bayır, Bayır-ı diğer	40	27					2	23	19	
Bayramşah	19	1					3	11	9	

75 Kayaköy'ün kuruluşu, tarihi gelişimi, nüfusu v.b. özellikleri konusunda bkz. Recep Bozyiğit-Tahsin Tapur, "Güneybatı Anadolu'da Terkedilen Bir Yerleşim Merkezi: Kayaköy (Fethiye)", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 22, İstanbul, Temmuz 2010, 363-387.

76 Eyliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Aynı eser*, s.137.

77 Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, s.12; Zekai Mete, "Menteşe", s.28.

Bilarası	45	18	1				3	10	10	
Boyulca (Boyanca)	4							1	3	
Budaközü	39	22	2			1	5	8	18	
Bundanda	83	40	6	3			12	30	36	
Çağatay Hamza	54	26	4			1	7	51	21	2
Çalcaardı	69	28	3	2		1	15	23	16	1
Çamköy	26	12	2				2	12	3	
Çamluöyük	6	2						6		
Çamsuyu	26	3	2				3	10	14	
Karaman der nezd-i Kayı ve Taş Kayı					**					
Çukurcuk	5	2	1				1	2	2	
Dodurga	75	22	4	2			19	46	60	1
Engin	17	4	2				4	15	14	4
Eşen	69	26	6	2		1	4	36	30	1
Eyne Gazi	3							6	5	
Falarya	96	25	4	1			12	29	23	2
Firunşah	18	11						10	12	
Gerişburnu	165	65	3	4			31	79	99	4
Girdab	184	70	4	2				78	104	
Gökçeöyük	27	14	4	1			4	10	4	
Gökçeöyük ma'a M. Kara Polad	9	2	1	1			1	14	25	1
Gökkapu ve Sarukayak	*				5					
Gökpınar	18	4					6	8	11	
Gülümet (Gülümyet) t. Kayı	68	27				1	4	135	90	
Hacı Kumral					**					
Horanşah	21	9	1	1			1	8	11	
İldilek	10	6	1				1	11	6	
Kabaağaç	45	16		5			9	13	15	
Kadre	54	17		2				24	28	
Karabük	9	3					2	5	4	
Karaca Aypar n.d. Arslanlu	25	8	1				11	26	39	2
Karacaayd	8	4					1	7	9	2
Karaçam					**					
Kayı (Yunuslar) ve Kayı-ı diğer	17	8	3	15			2	50	26	1
Kızılcaşenir	4	3	2					3		
Kızılca Aypar	16	3								
Kurucadere	*						4	5	7	
Kuyucak	2	1					1	1		
Minare	18	4					1	5	4	1
Ovacık	67	13	4	7			12	24	40	3
Ömerhan								2	1	
Sandlu n.d.	96	17	6			1	25	36	61	5

Döğer										
Sekiincir	8	4					2	3	5	
Şamluöyük					**					
Tizludere	38	9					14	34	58	1
Uğurovası	1*									
Uğurdaş	312	111	8	10		10	73	238	123	
Uğurdaş ma'a Kınık								14	14	
Uluviz (Elviz)	66			14	136					50
Ümransah	13	3					1	1	5	
Yusufça					**					
Vakıf Yakası n.d. Mengen	54	15	1	1			6	42	79	4
Vakıf Yakası n.d. Ömerler***	71	23					1	70	75	1
Toplam	2534	883	94	81	141	17	329	1524	1472	102

Not: Birden fazla kaydedilen köyler: Vakıf Yakası, Uğurdaş, Sandlu, Kızılcaşenir, Kayı, Karadere, Gülümiyet, Gökçeöyük, Gerişburnu, Eşen, Çamköy, Budaközü, Bılasarı, Bayır, Amas gibi köylerdir. Hatta bazıları 3-4 defa kaydedilmiştir. Kimisi muaf olarak, kimisi ise sayyâdân olarak.

* Bu köy kaydedilmesine rağmen hâsıl yazılmamıştır.

** 1583'de kaydedilmesine rağmen hane verilmemiştir.

*** Bu köy vakıflarda geçmektedir.

Köylerde yaşayanlar sadece tarım ve hayvancılıkla uğraşmamaktadır. Buradaki muaf zümreler arasında imam, hatib, müezzin, muhassıl, müderris, danışmend, zâviyedâr, sipahi ve kale eri gibi kimsenin bulunması köylerin sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu ortaya koymaktadır. Yine sayyâdân, yuvacıyân ve tuzlaciyân bulunması bazı vergilerden muaf olarak devlete bu konularda hizmet ettiklerini ortaya koymaktadır. Tuzlalarda çalışanlar Elviz köyünden olan gayri Müslimlerdir. Bunlar şehir merkezine yakın olduğu belirtilen tuzlalarda çalışmaktadırlar. Hatta günümüzdeki Tuzla mahallesinin ismi bundan gelmekte ve tuzlaların olduğu yere tekabül etmektedir (Bkz. Tablo 4-6).

Tablo 4: 1530 ve 1583 Tarihlerinde Köylerdeki Muaf Zümrelerin Dağılımı

Muaf Zümreler	1530	1583
İmam	10	2
Duaguy	-	1
Hatib	3	7
Müezzin	-	2
Muhassıl	20	15
Müderris	-	1
Sâhib-i berat	3	-
Tuzlaciyân	14	50
Sayyâdân	31	-
Zâviyedâr	-	4
Pir-i Fâni	-	2
Gâib	-	3
Ma'lul	-	4
Danışmend	-	3
Kötürüm	-	1
A'mâ	-	2
Merd-i Kal'a-i Rodos	-	2

Sipahi	-	1
Özelliği olmayan	-	2
Toplam	81	102

Not: Vakıflarda geçen muaf zümreler ise Őunlardır: imam 4, hatib 4, muarriş 3, müezzin 4, ser-mahfil 3, kayyum 3, hüffâz nefer 10, edâ-i cüz 1'dir.

Tablo 5: 1530 Tarihinde Meğri Kazasında Bulunan Yuvacıyân ve Sayyâdân

Bulunduğu Köyler	Nefer Sayısı
Karye-i Uğurdaş	7
Karye-i Kayı	15
Karye-i Bundanda	3
Karye-i Balkıca (Balıkçı)	4
Karye-i Kabaagaç	2
Toplam	31

Not: Bunlar köy nüfusu içerisinde hesaplamaya dâhil edilmiştir.

Tablo 6: 1583 Tarihinde Meğri'de Olan Yuvacıyân-ı Zevâid

	Bennâk	Kara	Nim Çift	Nefer	Kötürüm	Hâsıl
K. Falarya'da bir yuva an zevâid-i yuvacıyân	2	2				36
K. Kurucadere'de bir yuva var	5	7	4			900
K. Gökkapu ve Sarukayak bir yuva var				5		-
K. Uğurdaş ma'a Uğurdaş-ı diğer ma'a cemaat-i an zevâid-i yuvacıyân	7	6				1800
K. Kayı ki Yunuslar dimekle meşhurdur deyu mukayyed der defter-i atik. Karye-i mezbûrede yazılan zikr olan esâminin bazısı kendüleri bazısı babaların defter-i atikte mukarrer-i sâbık muafından bî-resm kayd idüb kimesneye dahi tımar vermeyüb mevkûf koyub hîn-i tahrirde muafiyetlerine kavi temessükleri olmamağla resimleri vaz' olunub öşr ve rüsûmların virmek üzere defter-i cedide tımar kayd olundu	7	12			1	200
Toplam	21	27	4	5	1	2936

Not: Bunlar köy nüfusu ve hâsılı içerisinde verilerek hesaplamaya dâhil edildi.

Kazadaki köyler hâsılı 1530 tarihinde 369214 akçedir. Bu tarihte toplam kaza hâsılı ise 716053 akçedir. Yani toplam hâsılın %51,56'sı köylere aittir. Vakıf Yakası n.d. Ömerlü köyünün hâsılı olan 7669 akçe vakıflarda kaydedildiği için orada hesaplanmıştır. 1583 tarihinde köyler hâsılı 460585 akçedir. Toplam kaza hâsılı ise 854501 akçedir. Köy olan Vakıf Yakası n.d. Ömerler'in 16000 akçe olan hâsılı vakıflara

dâhil edilmiştir. Toplam hâsılın %53,9'u köylere aittir. Görüldüğü üzere 1530 tarihine göre köy hâsılı ve toplam hâsıl yükselmesine rağmen köylerin oranında pek fazla bir değişiklik meydana gelmemiştir. Birçok bölge ve kazada köy hâsılının oranı yüksektir. Burada düşük olmasının sebebi çeltik arkları, şehir hâsılınında tuzlaların olması gibi faktörler oranı düşürmüştür. Köyler nüfus ve yetiştirdikleri ürünler ve verdikleri vergiler bakımından en önemli yerlerdir. Bu dönemde hemen hemen her köyde en fazla yetiştirilen ürün buğday ve arpadır (Bkz. Tablo 8, Ekler Tablo 1).

Osmanlı Devleti'nde arpa ve buğdayın her yerde yetiştirilmesinin en önemli sebebi ise her iklim bölgesinde yetişmesidir. Ayrıca temel gıda maddesi olan ekmeğ, bulgur, nişasta ve buna benzer yiyecekler buğdaydan yapılmaktadır. Arpa ise daha ziyade hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Yine, her kazanın tahıl açısından kendine yeterli olması gerekmektedir. Bundan dolayı kaza içinde yetiştirilen hububat ilk önce kaza içinde tüketilmekte ve bundan sonra artanı izinle dışarıya çıkarılmaktadır. Hububatin stratejik bir değeri ve önemi vardır. Çünkü fetihçi devletler kalabalık ordularının işesi için buğdaya ve sefer zamanında atların yiyeceği için arpa ve samana ihtiyaç duymaktadırlar⁷⁸. Tahrir defterlerinde, esas toplanacak vergi olduğu için mahsullerden alınacak öşür kayıt edilmiştir. Hububattan alınacak öşürler (buğday ve arpada) hem miktar hem de kıymet gösterilmek üzere yazılmıştır. Bu bizim birim fiyatlarını öğrenmemize de imkân vermektedir. Tapu defterlerinde yalnız buğday ve arpadan alınan öşürün müdd ya da kile olarak ölçüsü verilmekte, bostan, sebze, pamuk, afyon, keten vb. ürünlerde buna rastlanmamaktadır⁷⁹. 1530 tarihli defter icmal olduğundan dolayı yetiştirilen ürünleri öğrenmemiz pek mümkün değildir. 1583 tarihli defterden kazada yetiştirilen ürünler hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. 1583 tarihinde buğdayın 1 müddünün vergi karşılığı 140, arpa ile darının 90 ve susamın ise 130 akçedir.

1583 tarihinde İstanbul kilesi kullanıldığını tahmin etmekteyiz. Çünkü Alâiye, Teke ve Hamid Sancaklarında İstanbul kilesinin kullanıldığını görmekteyiz⁸⁰. Biz 1583 tarihinde de kesin olmamasına rağmen İstanbul kilesi üzerinden hesaplama yaptık. Ayrıca buradaki hesaplamalarda kolaylık olsun diye Walther Hinz'in 25,656 kg. olduğunu belirttiği İstanbul kilesi 25,7 kg. kabul edilmiştir. Bir müdd de 20 İstanbul kilesi olarak değerlendirilmiştir⁸¹.

Hınta (buğday) en çok köylerde hâsıl olmaktadır. Köylerdeki hâsıl 1007 müdd olup alınan vergi 142357 akçedir. Ayrıca cemaatlerde, çiftliklerde, şehirde de üretilmekte olup toplam kazada 1210,5 müdd hâsıl olmakta ve alınan vergi ise 171047 akçe etmektedir. Bu verilerden hareketle kazadaki toplam üretim de 12105 müdd/242100 kile/6221970 kg etmektedir. Şair (arpa) hâsılı köylerde 713 müdd olup

⁷⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İstanbul, 2002, s. 81; Faroqhi, *a.g.e.*, s.235; Lütfi Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964, s.38-41; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002, s.152.

⁷⁹ Kütükoğlu, *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, s. 82; Zeki Arıkan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 52, İzmir, 1988, s. 104.

⁸⁰ Mehtap Akgül, *16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı*, İÜSBE İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1989, s. XXXVIII; Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002, s.246.

⁸¹ Walther Hinz, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), İstanbul, 1990, s.51, 57-58).

alınan vergi 65835 akçedir. Şair de köylerin haricinde şehirde, cemaatlerde, mezralarda ve çiftliklerde üretilmekte ve vergi alınmaktadır. Kazadaki toplam arpa üretimi 8780 müdd/175600 kile/4512920 kg etmektedir. Kazada alınan arpa vergisi 80685 akçedir. Görüldüğü üzere kazada önemli miktarda hububat (arpa ve buğday) üretimi vardır (Bkz. Tablo 8, Ekler Tablo 1–3).

Kazada mühim miktarda buğday ve arpa yetiştirilmektedir. Kişi başına düşen buğday miktarı 434 kg'dır. Kişi başına düşen arpa miktarı ise 315 kg civarındadır. Kişi başına düşen hububat (buğday ve arpa) miktarı ise 749 kg'dır. *Faroqhi* gibi bazı araştırmacılar XVI. yüzyıl köylüsünün geçinebilmesi için 300 kg. tahıla ihtiyacı olması gerektiğini vurgulamaktadırlar⁸². Buradan hareketle Meğri kazasındakilerin ihtiyaçtan fazlasını yetiştirdiklerini söyleyebiliriz. Bu ihtiyaç fazlası Rodos ve İstanbul'a gönderilmektedir. Hatta Hamid Sancağından da Meğri iskelesine hububat getirilip İstanbul'a gönderildiğini görmekteyiz⁸³.

Dıhn (darı) hâsılı köylerde 410 müdd olup alınan vergi 37026 akçedir. Darı köy haricinde şehir, mezra, cemaat ve çiftliklerde de üretilmektedir. Kazanın toplam darı hâsılı 567 müdd olup alınan vergi 51156 akçedir. Diğer üretimi yapılan bir ürün nohuttur. Bunun haricinde çavdar, fasulye, mercimek, bakla gibi ürünler yetiştirilmektedir. Köylerde ve kazanın diğer alanlarında sanayi bitkisi olarak isimlendireceğimiz susam, penbe (pamuk), çeltik, keten, sumak, zeytin, palamut gibi ürünlerin yetiştirildiğini ve bunlardan devletin vergi aldığını görmekteyiz. Özellikle bu sanayi bitkilerinden çeltik veya pirinç üretimi burada yoğun yapılmaktadır.

Çeltik, nehir vadilerinde ve sulak alanlarda üretilmektedir. Çeltik üretimi tabii şartlara bağlı olduğu gibi ayrıca devletin iznine tâbidir. Osmanlı kanunlarına göre en az 10–15 kile çeltik ekenler çeltikçi reaya statüsü kazanmaktadırlar. Çeltikçiler avarız vergisinden de muafırlar. Çeltik üretiminin nerelerde, ne şartlarda ve nasıl yapılacağı bazı sancak kanunnamelerinde açıklanmıştır. Pirinç ekimi diğer ürünlerden farklı esaslara dayanmaktadır. Sâhib-i arz yani sipahi, su ve toprağı sağlamakta, reaya işçiliğini yapmaktadır. Ürün yarı yarıya paylaşılmaktadır. Çeltik öşrü de reyanın hissesinden alınmaktadır. Bu durumda pirinç üretimini hesaplarken önce 10 ile sonra da çıkan sonucu 2 ile çarpmak gerekmektedir⁸⁴. Kazada hem bağımsız olarak verilen çeltik arklarında hem de köy, cemaat ve çiftliklerde üretim yapılmaktadır. Toplamda 1583'de 61252 akçe çeltikten hâsıl alınmaktadır. Bu hâsılın 20000 akçesi tabloda belirttiğimiz çeltik arklarından alınmaktadır. Tablodaki çeltik arkları haricinde hâsılı köy hâsılına kaydedilen ve isimleri köylerde belirtilen arklar da bulunmaktadır. Bunlar: Çamsuyu köyünde Didar ve Gökpınar arkları, Eyne Gazi'de Pınar-ı Muğurcuk ve Şeyhî Bayezid arkları, Gerişburnu'nda nehr-i Akçay ve nehr-i Kızlık, Sandlu n.d. Döğ'er'de Gökpınar ve Boncuk arkları, Uğurdaş'da Bayad n.d. Sazak ve Viran n.d. Yuva arkları vardır. Bunların dışında Şamluöyük'de Teke'den çıkan suya çeltik ekilmekte, Kızılcasener içinde pınar olup ayağına çeltik ekilmektedir. Halkın yanı sıra sipahiler de çeltik üretiminde etkilidirler. Mesela Gökpınar köyünde "*karye-i mezbhürede Beğlik argı olub sipahi olan ulu müdd ile 1 müdd çeltik ekermiş yabud öşrün alurlarmış hâsıl 800*" şeklinde kayıt

⁸² Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1994, s. 266.

⁸³ 4 Receb 983/09.10.1575 tarihli hüküm, MD 27, 25/72.

⁸⁴ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Derrinde Sinop*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008, s.182-183.

vardır. Eşen köyü kayıtlarındaki “*mezkrur tumarda sancakbeyine müteallik 5 çeltik arğı vardır ekilir öşür verir ve sipahi kendü 2 müdd tohum eker hâsıl 1320*” bu ibare de yönetici zümrenin de çeltik ekimindeki yerini ortaya koymaktadır. Tüm ürünlerin üretiminde köylerle birlikte Yörükleri de görmekteyiz. Bu da bize buradaki konar-göçerlerin sadece hayvancılıkla uğraşmadıklarını, bütün Batı Anadolu bölgesindeki Yörükler gibi tarım da yaptıklarını ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 7, 8, 12, Ekler Tablo 1–3).

Tablo 7: 1530 ve 1583 Yıllarında Kazada Müstakil Olarak Verilen Çeltik Arkları Hâsılı

Çeltik Arkı ismi ve ekilen tohum miktarı	1530 hâsılı	1583 hâsılı
Ark-1 çeltik der karye-i Eşen 5 kıt'a tohum 25 müdd	Hâsıl 170 müdd, kıymet 17000	Hâsıl 137 müdd, kıymet 16440
Ark-1 çeltik der karye-i Gerişburnu tohum 2 müdd	Hâsıl 12 müdd, kıymet 1200	Hâsıl 10 müdd, kıymet 1200
Ark-1 çeltik-i Şeriatsız dimekle ma'ruf nâm-ı diğer Arıkuşlu tohum 7 müdd	Hâsıl 30 müdd, kıymet 3000	Hâsıl 19 müdd 132 kile, kıymet 2360
Ark-1 çeltük der civar-ı Meğri 3–4 yılda bir kara su çıkub çeltik ekilirmiş hâlâ on yıldan mütecevaz olub karasu çıkmayub ekilmez olmuş ber-müceb-i defter-i atik	-	*
Ark-1 çeltik-i Kabağağaç defter-i atikte 1400 akçe hâsıl kayd olunmuş 15 yıldan berü bi-hâsıl su çıkmadığı sebebden ber-müceb-i defter-i atik	-	*
Toplam	Hâsıl 212 müdd, kıymet 21200	Hâsıl 166 müdd, 132 kile, kıymet 20000

*Bu çeltik arkları kaydedilmesine rağmen hâsıl yazılmamıştır.

Meğri kazasında XVI. asırda bağların, sebze ve bahçelerin önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Özellikle bağcılığın önemli olduğunu alınan vergiden anlamaktayız. Hatta bağcılık ve şarap antik dönemden itibaren burada önem arz etmektedir. Antik dönemde Telmessos şarabı çok ünlü olup İtalya'ya dahi ihraç edilmiştir⁸⁵. Tahrir defterlerinde yalnızca alınan öşrün akçe karşılığı gösterildiği için bağ, bahçe ve bostanın ekilip dikildiği araziye tespit etmek güç olmaktadır. Bağcılık köylerde, mezralarda, çiftliklerde ve konar-göçerler tarafından yapılmaktadır. Toplam bağ öşrü 25229 akçedir. Bağın her dönümünden Aydın kanunnamesine göre 11 akçe⁸⁶ alındığını göz önünde bulundurursak burada kaç dönüm bağ olduğunu kabaca hesaplayabiliriz. Biz ortalama dönümünü 10 akçeden hesaplırsak 2522,9 dönüm bağcılık yapıldığını söyleyebiliriz. Ancak vakıf gelirleri arasında birçok bağ, bahçe geliri vardır. Bunlarla miktar çok daha fazla olacaktır. Ayrıca kazada ve özellikle de köylerde pıyaz (soğan), göğher, bostan, harnup, ceviz, badem ve incir de yetiştirilmektedir. Toplamda 1115 pıyaz, 2720 bostan, 695 göğher, 250 harnup, 375 ceviz, 10 badem ve

⁸⁵ Nihal Tüner, *a.g.m.*, s.63.

⁸⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, s.98–99.

40748 akçe incirden vergi alınmaktadır. Bu alınan vergilere baktığımızda özellikle önemli miktarda incir yetiştirildiğini görmekteyiz (Bkz. Tablo 8, 11, 12, Ekler Tablo1-3)

Kazada arıcılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Köylerin çoğunda arıcılık vardır. Bunun haricinde bazı Yörükler ile şehir halkının da arıcılık yaptığı görülmektedir. Kazada önemli miktarda bal üretilmektedir. Çağatay Hamza, Dodurga, Engin, Falarya, Gerişburnu, Girdab, Gökçeöyük, Gülümet, İldilek, Döğer, Uğurdaş, Elviz gibi köylerde daha yoğun yapılmaktadır. Cemaatlerden de Amas ve Karakeçili’de arıcılık daha fazla yapılmaktadır. Toplam kazadan alınan bal öşrü 4671 akçedir. Burada dikkatimizi çeken vergilerden birisi “*resm-i otlak-ı kivâre*” dir. Bu arıcıların arılarını koydukları otlak için ödedikleri bir vergi olmalıdır. 130 akçe resm-i otlak-ı kivâre vergisi alınmaktadır (Bkz. Tablo 8, Ekler Tablo 1-3).

Bölgede hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Hayvanlardan alınan vergiye resm-i ganem veya âdet-i aġnâm denilmektedir. Kazada toplamda 28663 akçe aġnâm resmi alınmaktadır. 2 koyuna 1 akçe alındığına göre toplamda kazada 57326 koyun veya keçi olduğunu söyleyebiliriz. Hayvancılıkla ilgisi olan vergilerden birisi de resm-i deştânî⁸⁷ olup 5634 akçe hâsıl alınmıştır (Bkz. Tablo 8, Ekler Tablo 1-3).

Bölgede önemli sayıda değirmen vardır. 112 adet köylerde, 33 adet cemaatlerde, 6 adet çiftliklerde ve 1 adet mezrada değirmen kaydedilmiştir. Bazı köylerde çok sayıda değirmen olduğu görülmektedir. Aypaz-ı Büzürg, Bundanda, Çamluöyük, Çamsuyu, Eyne Gazi, Gerişburnu, İldilek, Sandlu (Döğer), Uğurdaş, Ümransah, Vakıf Yakası köylerinde çok sayıda değirmen bulunmaktadır. Bunlar hububatın öğütülmesi için kullanılmaktadır. Toplamda değirmen hâsılı 5050 akçedir. Şehir haricinde Döğer’de bir adet tahinhâne değirmeni vardır. Ayrıca çeltiğin yani pirincin kabuklarının soyulmasını sağlayan 6 adet ding değirmeni vardır. Bunların haricinde 1 adet de harap olan ding değirmeni bulunmaktadır. Çamsuyu ve Karabük köylerinde değirmen taşı madeninden vergi alınmaktadır. “*Ma’den-i seng-i âsiyâb*” ismiyle alınan vergi 120 akçedir (Bkz. Tablo 8, 9, 10).

Bütün bu vergilerin haricinde kuru, otlak, yonca, kışlak, yaylak, sazlık, dalyandan vergi alınmaktadır. Bu vergiler de hayvancılığın önemini ortaya koymaktadır. Yine haricden ekilen çiftliklerden ve diğer yerlerden alınan resm-i zemin, tapû-yı zemin vergilerini de zikretmeliyiz (Bkz. Tablo 8, Ekler Tablo 1-3).

Şahsi vergilerden olan resm-i çift, bennâk ve karadan 42625 akçe alınmaktadır. Yine şahsi bir vergi olup gayri Müslimlerden alınan ispenç-i gebran ve tuzlaciyan vergisi Elviz köyündeki Rumlardan alınmaktadır. Bunlar tuzlalarda çalışmakta ve bu vergiyi vermekteler. Verdikleri vergi 3375 akçedir. Onlarla ilgili olarak 1530 yılında: “*Uluviz (Elviz) karye-i mezbûre şimdîye deġin sancak beyleri tasarrufunda olup kâfirleri başları haracın Hüdevandigara verip ispençlerin Roma ili âdeti üzere yirmi beşer akçe sancak beyine verirlermiş el-an karye-i mezbûre emr-i şâhiyle havâss-ı sultaniye ilhak olundu berin müceb*”⁸⁸ denilmektedir. 1583’de de ispenç resminin 25 akçe olduğu belirtilmiştir⁸⁹.

⁸⁷ Âdet-i deştânî de denilen bu vergi her hangi bir şahsın atı veya sığın bir başkasının ekinine girip zarar verdiği takdirde, hayvan sahibinden alınan vergidir. Bkz. M. Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.11.

⁸⁸ 166 Numaralı Mubasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (927/1530), s.565.

⁸⁹ TKGMA, TT 110, s.133-a.

Yine katrandan, pazarlardan ve bâd-ı hevâ'dan vergi alınmaktadır. Bunların dışındaki vergiler şehir hâsılına kaydedilmiş olan ihtisâb, niyâbet, gümrük, bazı yerlerin koru vergisi, ihzâr, bâc, şemhâne, tahunhâne gibi vergilerdir. Bunlar şehirden bahsederken işlenmişlerdir.

Tablo 8: 1583 Tarihinde Meğri Şehri, Köyleri, Cemaatleri, Mezraları, Çiftlikleri ve Çeltik Arklarında Yetiştirilen Ürünler, Alınan Vergiler ve Hâsılları (Vakıflar Hariç Kaza Toplamı)

Kazada yetiştirilen ürünler, alınan vergiler ve hâsılları	Şehir	Köy	Cemaat	Mezra	Çiftlik	Çeltik Arkları	Kaza Toplamı
Hinta-müdd	50	1007	99	16	38,5	-	1210,5
Hinta kıymet	7000	142357	13860	2240	5590	-	171047
Şair-müdd	20	713	116	15	14	-	878
Şair kıymet	1800	65835	10440	1350	1260	-	80685
Dıhn (darı)-müdd	2	410	129	3	23	-	567
Dıhn-kıymet	180	37026	11610	270	2070	-	51156
Ö. Nohud-müdd	-	-	12	-	-	-	12
Ö. Nohud hâsıl	-	183	1730	-	-	-	1913
Ö. Çavdar	-	130	-	-	-	-	130
Ö. Fasulye	-	100	-	80	-	-	180
Ö. Mercimek	-	1190	1140	25	21	-	2376
Ö. Bakla-müdd	-	9	-	-	-	-	9
Ö. Bakla kıymet	-	1426	250	15	-	-	1691
Ö. Sisam-müdd	-	5,5	-	-	-	-	5,5
Ö. Sisam kıymet	-	1437	-	-	31	-	1468
Ö. Penbe	110	5522	700	41	305	-	6678
Ö. Çeltik-müdd	-	18	4	-	2	166	190
Ö. Çeltik Kile	-	-	-	-	-	132	132
Ö. Çeltik hâsıl	-	37927	2625	-	700	20000	61252
Ö. Keten	-	2956	300	-	45	-	3301
Ö. Sumak	-	297	-	-	-	-	297
Ö. Zeytun	-	220	-	-	-	-	220
Ö. Palamud	-	130	-	-	-	-	130
Ö. Bağ	-	12429	12500	35	265	-	25229
Ö. Piyaz	-	1095	-	-	20	-	1115
Ö. Bostan	-	2240	330	150	-	-	2720
Ö. Göğür	-	555	140	-	-	-	695
Ö. Harnub	-	250	-	-	-	-	250
Ö. Ceviz	-	225	-	150	-	-	375
Ö. Badem	-	10	-	-	-	-	10
Ö. İncir	-	40498	30	110	110	-	40748
Ö. Kovan	100	3950	591	30	-	-	4671
Resm-i Ganem	-	11360	17303	-	-	-	28663
Resm-i Deştânî	135	3599	1685	70	145	-	5634
Resm-i Zemin	-	2831	1000	-	134	-	3965
Hariçten ekilir çiftlik adedi	-	387	31,5	12	-	-	430,5
Resm-i hariç zemin	-	12984	2602	195	362	-	16143
Resm-i çift, bennâk ve kara	-	26390	16235	-	-	-	42625
Tapû-yı Zemin	400	12785	1100	624	373	-	15282
İspenc-i gebran ve tuzlacıyan	-	3375	-	-	-	-	3375

Resm-i Koru	-	1260	450	-	200	-	1910
Resm-i Otlak	-	611	-	-	-	-	611
Resm-i Yonca	-	-	-	-	25	-	25
Resm-i Otlak-ı Kivâre	-	105	-	-	25	-	130
Resm-i Kışlak	-	260	-	-	-	-	260
Resm-i Yaylak	-	900	-	-	-	-	900
Resm-i Sazlık	-	280	-	-	20	-	300
Ö. Dalyan	-	100	-	-	-	-	100
Resm-i âsiyâb-bâb	-	112	33	1	6	-	152
Resm-i âsiyâb hâsıl	-	3730	1125	15	180	-	5050
Âsiyâb-ı tahinhane-bâb	-	1	-	-	-	-	1
Âsiyâb-ı tahinhane hâsıl	-	50	-	-	-	-	50
Ding-bâb	-	4	-	-	2	-	6
Ding resmî	-	85	-	-	45	-	130
Âsiyâb-ı ding harab	-	1	-	-	-	-	1
Maden-i seng-i âsiyâb	-	120	-	-	-	-	120
Resm-i bazar	-	500	300	-	-	-	800
Hâsıl-ı katran	-	60	-	-	-	-	60
Bâd-ı hevâ ve gayri	-	10966	17083	-	-	-	28049
İhtisâb-ı bazarhâ-i Meğri ve bâc-ı bazâr-ı Seki ve Seyyidlü ve Karaöz fi sene	20000	-	-	-	-	-	20000
Koruhâ-i Karataş ve Sorgun ve Köse İsa fi sene	5000	-	-	-	-	-	5000
Niyâbet-i divân-ı Meğri	4000	-	-	-	-	-	4000
Mahsûl-i gümrük-i iskele-i Meğri	11000	-	-	-	-	-	11000
Mahsûl-i Tahunhâne-i Meğri	10000	-	-	-	-	-	10000
Mahsûl-i Şemhane-i Meğri	800	-	-	-	-	-	800
Mahsûl-i bâc-ı keyl-i bazarhâ-i Meğri	100	-	-	-	-	-	100
Mahsûl-i ihzâr-ı Meğri	1500	-	-	-	-	-	1500
Mahsûl-i a'şâr-ı kaza-i Meğri	5000	-	-	-	-	-	5000
Memlehâ-i Meğri	60000	-	-	-	-	-	60000
Toplam Hâsıl	127400	460585	120495	5400	12600	20000	746480

Not: Burada öşür miktarları verilmiştir. Bu rakamların 10 ile çarpılmasıyla toplam üretim ortaya çıkacaktır.

Tablo 9: Köylerdeki hububat, tahinhane, ding değirmenleri ve maden-i seng-i âsiyâb

Köyler	R.Âsiyâb-bâb	R. Âsiyâb	Âsiyâb harab-bâb	Âsiyâb-1 tahinhane-bâb	Âsiyâb-1 tahinhane	Ding bâb	Ding resm	Âsiyâb-ding harab	Maden-i seng-i âsiyâb	Not
Aşağı Gerder	2	45								
Aypaz-ı Büzürg	11	330								
Bayır	1	30	1							
Bılarası	2	40								
BudakÖzü	1	30								
Bundanda	6	135								
Çamluöyük	7	180				1	30			
Çamsuyu	4	310							20	Değirmenlerin biri cedid
Engin	3	90								
Eyne Gazi	8	360				1	15			
Falarya	2	60								
Gerişburnu	11	315				1	15			
Hacı Kumral	1	20								
İldilek	7	210								Âsiyâbın biri cedid Âsiyâblar 6 ay yürür
Kadre			1							
Karabük									100	
Karaca Aypar n.d. Arslanlu	1	15								
Karacaayd	1	15								
Kızılcasenir	2	30	1							
Minare	1	10								
Ömerhan	1	30								
Sandlu n.d. Döğür	17	685		1	50			1		10 âsiyâb 6 ay yürür
Şamluöyük	3	80				1	25			2 âsiyâb 6 ay, 1 âsiyâb 4 ay yürür
Tizlödere	2	60								
Uğurdaş	10	450	1							Âsiyâbın 5'i 6 ay 5'i yıl yürür
Ümranşah	4	90								Âsiyâbın ikisi 6 ay ikisi ise 3 ay yürür
Vakıf Yakası n.d. Mengen	4	110								
Toplam	112	3730	4	1	50	4	85	1	120	

Tablo 10: Cemaat, Mezra ve Çiftliklerdeki Değirmenler

Cemaat, Mezra ve Çiftlik İsimleri	Resm-i âsiyâb-bâb	Âsiyâb hâsıl	Ding bâb	Ding resm	Notlar
C. Karakeçilü (K. Kabağaç)	3	60	-	-	-
Tir-i Taşkayı der karye-i Hayretmen (?)	23	855	-	-	14 âsiyâb 6 ay, 8,5 âsiyâb 3 ay yürür
Meğri'den Amas'a gelen cemaat	7	210	-	-	Âsiyâbların 5 tanesi cedit
Mezra-i Yukarıgerder	1	15	-	-	
Ç. Gelen Kavağı K.Sandlu	3	90	1	20	
Ç. Küçük Paşa	1	30	-	-	
Ç. Buyanca	1	30	-	-	
Ç. Mübarek	1	30	1	25	
Toplam	39	1305	2	45	

2. Meğri'deki Mezra, Yaylak ile Çiftlikler ve Bunların Sosyo-Ekonomik Durumu

Genellikle ahali dağılmış eski iskân yerlerine mezra veya ekinlik denilmektedir⁹⁰. Bu bölgedeki mezraların yakın bir köyün ekinliği olarak kullanıldığını görmekteyiz. Hatta bazı mezraların hangi köye bağlı oldukları da belirtilmektedir. Köylere çok yakın olan mezraların hâsılı da o köyün hâsılı içinde yazılmıştır. Çoğunluğu da hariçten ekilmektedir.

1530 tarihinde 5 adet mezra kaydedilmiştir. Bunlardan Karabolat mezrasının geliri Gökçeöyük karyesine kaydedilmiştir. Bu tarihte mezraların geliri 3531 akçedir. Mezraların toplam hâsıl içerisindeki payı %0,049'dur. Bu orandan da anlaşıldığı gibi mezraların Meğri kazasında pek fazla bir önemi yoktur.

1583 tarihinde yine 5 mezra kaydedilmiş olup toplam hâsılları 5400 akçeye çıkmıştır. Bu hâsıl buğday, arpa, darı, bakla, mercimek, pamuk, incir, bağ, bostan, fasulye, ceviz, kovan, tapû-yı zemin, deştâni, değirmen, hariçten ekilen zemin resimlerinden meydana gelmektedir. Burada 12 adet hariçten ekilir çiftlik bulunmaktadır. Ayrıca Yukarıgerder mezrasında bir adet değirmen yer almaktadır. Yine Şamluöyük köyündeki kayıtlarda korunun mezraya dönüştüğü belirtilmektedir. 1583'de mezraların toplam hâsıl içerisindeki payı %0,063'dür (Bkz. Tablo 8, 11, 12).

Tablo 11: 1530 ve 1583'de Meğri Kazasında Mezralar ve Hâsılları

Mezra adı	1530	1583										
	Hâsıl	Hâsıl	Hımta- müdd	Hımta kaymet	Şair-müdd	Şair kaymet	Dıln-müdd	Dıln kaymet	Ö. Penbe	Ö. İncir	R. Tapû-yı Zemin	R. Âsiyâb
Alakilise	1282	1800	6	840	7	630			41	70	199	
Yukarıgerder	750	1700	5	700	2	180	1	90			300	15
Kalkantaş	503	900	2	280	3	270	2	180			65	
Karadere	996	1000	3	420	3	270				40	60	
Karabolat	*	*										
Toplam	3531	5400	16	2240	15	1350	3	270	41	110	624	15

⁹⁰ Behset Karaca, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı, s.203–204.

*Hâsıl, karye-i Gökçeöyük'de kaydedilmiştir.

Hariçten ekilir çiftlik Alakilise'de 5, Yukarıgerder'de 4, Karadere'de 3 adet olup toplam 12 adettir. Resm-i hariç zemin toplamda 195 akçedir. Tablodakilerin haricinde Karadere'den 15 akçe ö. bakla, 25 akçe ö. mercimek, 80 akçe ö. fasulye ve 30 akçe ö. kovan alınmaktadır. Yukarıgerder'den 150 akçe ö. ceviz, 150 akçe ö. bostan ve 70 akçe resm-i deştâni alınmaktadır. Ayrıca bu köyde 1 adet değirmen vardır.

Kazada geçici iskân merkezi kabul edilen yaylaklar da bulunmaktadır. Defterde bunlar müstakil olarak verilmemiştir. Ancak köy ve cemaat hâsılı içerisinde yaylak, kışlak, kuru ve otlak hâsılı olarak verilmiştir. Alınan bu vergilerden burada yaylak ve kışlakların olduğunu görmekteyiz. Kazada önemli miktarda Yörük sayısı ve nüfusu olması da bunu ortaya koymaktadır. Yine Girdab köyündeki şu kayıt bunu doğrulamaktadır: “*Karye-i mezkeüre snurunda haricden gelüb yaylalarımış yılda on batman yağ ve 7 re's kuzu verirlermiş hâliyâ girü mukarrer deyu defter-i atiked mukayyed olmağın defter-i cedide kayd olundu hâsıl 900*”⁹¹. Ayrıca “*Çiftlik-i Güzel Beğim der Yaylâk-ı Seki der nezd-i Kabağağay gayri ez-çiftlik-i zâviye-i Güzel Beğim haric ez-defter Meğri müddüyle 20 müdlük yerdirdediler an öşrü hububat ve rüsümü saire 3000*” şeklindeki kayıt da buradaki yaylalarla ilgili ipuçları vermektedir.

Seki Yaylası⁹², Üzümlü (Amas) ve çevresi yayla olarak kullanılan yerlerdendir. Hatta vakıfların bazısı düşman Meğri şehrini yakıp yıktıktan sonra buralarda kurulmuştur. Yine Üzümlü'ye düşman korkusundan önemli miktarda zümre göç etmiş ve burada kaydedilmişlerdir. Günümüzde sahildeki birçok köyün aynı isimle yaylada köyü vardır. İnsanlar yaz aylarında buralara giderek sıcağın olumsuz etkisinden kurtulmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca morfolojik yapının yaylalar ve yaylacılık faaliyetleriyle sıkı ilişkisi bulunmaktadır. Yine özellikle Akdeniz ülkelerinde iklim faktörlerinden kaynaklanan ve yıl içerisinde yükseltiyeye bağlı olarak değişiklik gösteren iki ekonomik çevrenin varlığı yaylacılık faaliyetlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Asıl üniteyi oluşturan *alt zon* iskân ünitelerine ve tarıma, yaz aylarında uygun iklim şartlarının etkisiyle gür otlakların geliştiği *üst zon* ise hayvancılık faaliyetlerine ayrılmıştır. Günümüzde Fethiye'de 105 kadar yayla alanı bulunmakta ve ilçedeki 84 köyden 63'ü yaylacılık faaliyetine katılmakta, 10 köy de yaylada kurulmuş bulunmaktadır⁹³. İşte bu yayla geleneği çok eskilere dayanmakta ve birçok belgede de az önce belirttiğimiz üzere vurgulanmaktadır.

Mezraların ve yaylakların haricinde “*çiftlik*” adıyla köy haricinde deftere kaydedilmiş tarım alanları bulunmaktadır. Bu yerlerin bir kısmı aşağıda tabloda görüldüğü gibi müstakil kaydedilmiş bir kısmı ise köylere bağlı olarak yazılmış ve hâsılı köy hâsılının içerisinde verilmiştir. 1530 tarihinde müstakil olarak 6 adet çiftlik kaydedilmiştir. Toplam hâsılları ise 6612 akçedir. Ancak defterde Meğri kazasının toplam dökümü verilirken (vakıflar da dâhil) 20 çiftlik olduğu kaydedilmiştir. Burada vakıflarda ve köylere kaydedilen çiftlikler de verilmiş olmalıdır. Çünkü aynı defterin vakıflarının dökümünde 15 çiftlik olduğu belirtilmiştir⁹⁴. 1583 tarihinde ise kazada müstakil olarak 7 adet çiftlik kaydedilmiş olup hâsılları 12600 akçedir. Buradaki

⁹¹ TKGMA, TT 110, s.146-ab.

⁹² Seki Yaylası, Evliyâ Çelebi tarafından da uğranılan ve bahsedilen yerlerdendir. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllı, *Aynı eser*, s.138.

⁹³ İbrahim Güner-Mustafa Ertürk, *a.g.m.*, s.145-148.

⁹⁴ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (927/1530), s.571-572.

çiftliklerin hâsılı buğday, arpa, darı, mercimek, susam, pamuk, incir, pıyaz, bağ, keten, çeltik, zemin, kuru, yonca, sazlık, deştânî, otlak-ı kivâre, hariçten zemin ve 2 ding (pirinç değirmeni) vergisinden meydana gelmektedir. Ayrıca kazada 1583'de 430,5 hariçten ekilir çiftlik vardır. Ancak alınan vergiden daha fazla olması gerektiğini söyleyebiliriz. Bunların hâsılı da köy, cemaat ve mezra hâsılına dâhil edilmiş olup 16143 akçedir. Vakıflarda da çiftlik isimleri geçmekte ve gelirleri bazı vakıflara ayrılmış bulunmaktadır. Bunları da göz önünde bulundurursak kazada çok miktarda çiftlik olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar işlenmekte ve değerlendirilmektedir. Yani kazada çiftliklerin bir yerleşme merkezi değil yalnızca ekilen bir toprak parçası olarak görüldüğünü ve çoğunluğunun da köylere bağlı yerler olduğunu müşahede etmekteyiz (Bkz. 8, 12).

Tablo 12: 1530 ve 1583'de Meğri Kazasında Müstakil Verilen Çiftlikler ve Hâsılları

Çiftlik adı	1530	1583												
	Hâsıl	Hâsıl	Hinta- müdd	Hinta kıymet	Şair-müdd	Şair kıymet	Dihh-müdd	Dihh kıymet	Ö. Penbe	Ö. İncir	R. Tapu-yı Zemin	R. Âsiyâb	R. Âsiyâb- kâb	
Kara Sakar	600	600												
Gelen Kavağı K. Sandlu	1595	1800	6	840	2	180	1	90	55	75	20	90		3
Karaman der nezd-i Kayı ve Taşkayı	1940	3000	2,5	350	4	360	11	990	250		188			
Küçük Paşa	830	1600	5	700	1	90	4	360		20	110	30		1
Buyanca	815	1300	2	280	5	450	4	360			35	30		1
Mübarek	832	1300	3	420	2	180	3	270		15	20	30		1
Güzel Beğim *	-	3000	20	3000										
Toplam	6612	12600	38,5	5590	14	1260	23	2070	305	110	373	180		6

Not: * Güzel Beğim der yaylak-ı Seki der nezd-i Kabağaç gayri ez-çiftlik-i zâviye-i Güzel Beğim haric ez-defter Meğri müddüyle 20 müdlük yerdir dediler an öşrü hububat ve rüsumu saire 3000.

Tablodaki yetişen ürünler ve alınan vergiler haricinde 1583'de 20 akçe ö. pıyaz, 265 akçe ö. bağ, 45 akçe ö. keten, 134 akçe r. zemin, 4 müdd çeltik ve 700 akçe ö. çeltik, 145 akçe r. deştânî, 200 akçe r. kuru, 20 akçe r. sazlık, 362 hariçten ekilen çiftliklerden alınan r. zemin, 25 akçe r. yonca, 2 adet ding değirmeni ve 45 akçe r. ding alınmaktadır. Ayrıca Çiftlik-i Karaman'da resm-i otlak-ı kivâre hâsıl olmaktadır.

3. Meğri Yörükleri ve Yörüklerinin Sosyo-Ekonomik Durumu

Osmanlı toplumunu teşkil eden önemli unsurlardan birisi de, yerleşik hayatın dışında yaylak ile kırsal arasında bir hayat sürdüren Yörüklerdir. XVI. asırda Osmanlı Devleti'nde önemli oranda Yörük vardır. Bunların da mühim bir kısmı Anadolu Beylerbeyliği'ndedir. Bilhassa burada asıl yoğunluk Ankara, Kütahya, Menteşe, Aydın, Saruhan, Teke ve Hamid Sancaklarındadır⁹⁵. Bu sancaklar içerisinde ise Menteşe

⁹⁵ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I, Eren Yayınları, İstanbul, 2000, s.71-72; İnalçık, "The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role", *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire Essays on Economy and Society*, Bloomington/USA 1993, s.103-

Yörük nüfusu ve sayısı itibarıyla en yoğun olanıdır. Tapu Tahrir Defterlerinde Mentеше'deki Yörüklerden bahsederken diğer birçok yerde olduğu gibi *cemaat*, *Yörük*, *konar-göçer*, *Türkmen* ve *tır* gibi ifadeler kullanılmıştır. Bunlar arasında kısmen belirli farklar söz konusudur. Fakat çoğu zaman aynı anlamda kullanıldıkları için bu farklılıkları ortaya koymak ise oldukça güç olmaktadır⁹⁶. Burada en dikkati çeken konu, çoğu yerde olmayan *tır*'lerden bahsedilmesidir. Büyük cemaatlerin çoğu *tır*'lere ayrılmıştır. Yani "*tır*" bir cemaatin alt birimini teşkil etmekte ve "*ok*, *fışek*, *kurşun*, *direk*, *oymak*" anlamına gelmektedir. *Tır*'lerin aldığı isimlerin büyük çoğunluğu insan ismidir. Yani büyük ihtimalle o cemaatin ileri gelenleri veya kethüdasının adı bu isimlendirmede etkili olmuştur. Ayrıca buldukları bölgenin ve mevkiinin adı, kullandıkları eşya, ekonomik faaliyetlerinin de etkili olduğunu görmekteyiz. Burada birçok cemaatin alt bölümlerinin *tır* olarak kaydedilmesi devletin bunları daha iyi kayıt altına alma, kontrol etme, belirli kişilerin sorumluluğuna sokma düşüncesinin ürünüdür. Çünkü Mentеше Sancağı ve buranın kazası olan Meğri, Yörüklerin çok sayıda bulunduğu bir yer olduğu için böyle bir uygulamaya gidilmiş olmalıdır. Bunların büyüklüklerinin de birbirine yakın olması parçalanarak böyle bir uygulama yapıldığını göstermektedir⁹⁷.

Genellikle Anadolu Eyaleti'nde ve buna bağlı olarak Hamid, Teke ve özellikle de Mentеше Sancağı'nda görülen Perakende Yörük taifelerinin bulunması, küçük ve tam anlamıyla müteferrik olmaları merkezi otoriteye bağlama, iktisaden istediği gibi faydalanma düşüncesinin bir ürünüdür. Bu bağlamda Meğri kazasındaki Yörüklerin çoğu "*müteferrik*" yani dağınık, ayrı ayrı kaydedilmişlerdir. 1530 yılında Meğri kazasında 10 civarında cemaat vardır. Bunların büyük çoğunluğu perakende (dağınık) ve müteferrika olarak kaydedilmiştir. Toplamda bunlara 808 hane, 320 kara, 40 mücerred, 11 imam, 5 muhassıl yazılmıştır. Toplam hâsılları ise 37739 akçedir. Bu verilerden hareketle bir hesaplama yaparsak kabaca kazada 4080 kişinin Yörük hayatı sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Görüldüğü üzere nüfusun önemli bir kesimi bu şekildedir. Aynı tarihte sancak genelinde 81657 kişi yani sancağın %45'i Yörük hayatı yaşamaktadır⁹⁸.

1583 tarihinde kazada 21 civarında cemaat kaydedilmiştir. Toplamda bunlara; 38 çift, 170 nim çift, 416 bennâk, 520 kara, 2 zâviyedâr, 6 hatib, 6 imam, 3 pir-i fâni, 1 ma'lul, 3 danişmend, 1 kötürüm, 13 muhassıl, 3 şeyhzade, 2 müteveli, 1 muarrif, 2

106; Karaca, "XVI. Asırda Batı Toroslarda Güney Batı Anadolu) Yörükler", *Uluslar arası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli, Ocak 2007, s.111-124.

⁹⁶ Behset Karaca, "1522-1532 Tarihlerinde Mentеше Bölgesi Yörükleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 18, Sayı 2, Temmuz 2008, Elazığ, s.403-440; Yörük, Türkmen, Konar-göçer, tır ve benzeri tabirler için daha geniş bilgi için bkz. Erdal Aksoy, *Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Karakeçili Asireti Örneği)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi S.B.E., Ankara 2001, s.59-60; Selahaddin Çetintürk, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri", *DTCFD*, II, Ankara 1943, s.107-108; Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul 1957, s. 1-9; Mehmet Eröz, *Yörükler*, İstanbul 1991, s.15-24; Behset Karaca, *Aynı bildiri*.

⁹⁷ *Tır* kelimesinin anlamı konusunda daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, "1522-1532 Tarihlerinde Mentеше Bölgesi Yörükleri", s.403-440; Sencer Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, İstanbul 1996, s.28; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, İstanbul 1992, s.14, 20; İbrahim Olgun-Cemşit Draşan, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Ankara 2005, s.100.

⁹⁸ Mentеше Sancağı Yörükleri konusunda daha geniş bilgi için bkz. Behset Karaca, "1522-1532 Tarihlerinde Mentеше Bölgesi Yörükleri", s.403-440; Ayrıca bkz. Tablo 8, 13.

fakirü'l-hal ve 5 özelliği olmayan zümre kaydedilmiştir. Toplam hâsılları ise 120495 akçedir. Bu tahrirde hane ve nefer bazında bilgi verilmemiştir. Ancak biz kaydedilen zümreleri topladığımızda 1192 nefer etmektedir. Bunu 3 ile çarptığımızda ise 3576 kişi yapmaktadır. Toplam cemaat sayısı artmasına rağmen nüfusları az görülmektedir. Cemaatlerin hareketli bir yapıya sahip olmaları bunda etkili olmuş olmalıdır. Mesela: Gerişburnu köyündeki Karakeçilü cemaati Karamandan gelmiş olup buraya geleli 50 yılı geçmiştir. Evliya Çelebi de Seki Yaylasındaki Karakeçilü obalarından bahsetmekte ve XVII. asırdaki durumlarını ortaya koymaktadır⁹⁹. Burada daha önce bahsettiğimiz gibi Meğri şehrinden düşman korkusundan kaçarak Üzümlü'de kaydedilen kişileri de cemaatlerin içerisinde saydık. Bunlarla ilgili olarak düşman korkusundan kaçmalarının yanı sıra “*nefs-i Meğri'den gelüb ziker olan Amas toprağında sâkin olub fi resm-i kayd olunan kimesnelerin dahi resm-i ganemleri ve sair bi'l-emvalleri sâhib-i arzı verilmek üzere defter-i cedide kayd olundu*” ibaresi vardır. Cemaatler, hayvancılığın yanında buğday, arpa, darı, mercimek, bakla, pamuk, incir, bostan, keten, göger, çeltik, nohut, bağ gibi ürünleri yetiştirmektedir. Ayrıca 31,5 adet hariçten çiftlik ekmektedirler. 33 adet değirmen cemaatlerin hâsılı içerisinde görülmektedir. Bunun yanı sıra resm-i çift, bennâk ve kara, resm-i zemin, resm-i ganem, resm-i deştânî, resm-i bazar, resm-i âsiyâb ve bâd-ı hevâ gibi birçok vergiyi de vermektedirler. Bütün bu veriler buradaki cemaatlerin sadece hayvancılık yapmadıklarını bunun yanında tarımla da iştigal ettiklerini göstermektedir (Bkz. Tablo 8 ve Ekler Tablo 3).

Tablo 13: 1530 ve 1583 Tarihinde Cemaatlerin Nüfus Değerleri

Cemaat ve Tîrler	1530				1583				Muaf
	Hane	Kara	Müc.	Muaf	Çift	NÇ.	Ben.	Kara	
Tîr-i Günyan an C. Perakende	55	13	3	2	8	20	13	9	
C. Perakende-i Kemal	15	7	1	1	1	8	2	8	2
C.Çobansa						3	2	6	
C. Reayâ-yı Mütferrika K. Kızılca tâbi-i Pınaz	11	4					36	34	1
K. Kutlular an C. Reayâ-yı Mütferrika					8	11	10	44	1
K. Çaltözü an C. Reayâ-yı mütferrika					5	15	9	20	1
Tîr-i Gürler an C. Reayâ-yı mütferrika					2	20	21	37	2
Tîr-i Tokular an C. R. Mütferrika der K. Eynebeği					3	8	9	10	
C. Hallaclar der Dalamani	17	8	4						
C. Perakende-i Hallaclar	16	9							
C. Reayâ-yı Mütferrika	633	258	29	12					

⁹⁹ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Aynı eser*, s.138.

C. Müteferrika der Dalamani	8	4							
Tır-i Yaycılar an C. R. Müteferrika*									
T. Türkerler t. Yaycılar					8	63	59	81	2
C. Sığırlı der Dalamani					3	3	15	5	
C. Karakeçili (K. Kabağaç)							6	4	
C. Boyacılar	35	9		1			5	13	2
C. Bezirgânlar	9	1	3				12	7	
C. Karakeçili (K. Gökçeöyük)							11	8	
C. Karakeçili K. Gerişburnu**							16	11	1
C. Girdab							19	24	
C. Balkıca	9	7					9	13	
C. Reayâ-yı Müteferrika-i Sipahiyan-ı köhne							8	1	
Tır-i Taşkayı der karye-i Hayretmen (?)						16	86	73	1
Meğri'den Amas'a gelen cemaat***						3	68	112	35
Toplam	808	320	40	16	38	170	416	520	48

Notlar: C: cemaat, T: tır, K: karye, R: reaya'yı ifade etmektedir.

1530 yılında muafların 11'i imam ve 5'i muhassıdır.

1583 yılında muafların dağılımı: zâviyedâr 2, hatib 6, imam 6, pir-i fâni 3, ma'lul 1, danişmend 3, kötürüm 1, muhassil 13, şeyhzade 3, mütevellî 2, muarrif 1, fakirü'l-hal 2, özelliği olmayan 5'dir.

* 1583 tarihinde bu cemaatin hanesi Tır-i Türkerler tabi-i Yaycılar'da kaydedilmiştir.

** 1583 tarihinde bu cemaat haric ez-defter, 1 bennâk aynı zamanda mu'tak, mezkûrun vilayet-i Karaman'dan gelüb Mentеше Sancağına zikr olan Gerişburnu nâm karyede mütemekkin olan elli yıldan ziyadedir deyu haber verdikleri ecilden defter-i cedide kayd olundular.

***Cemaat ki nefsi Meğri'den kâfir vehminden firar eyleyüb zikr olan Amas nâm karye toprağında 30 yıldan berü mütemekkinler olub...

c. Meğri Kazası Vakıfları

Vakıf, bir kimsenin dinî ve hayrî mülâhazalarla bazen daha farklı gaye ve düşüncelerle menkul bir veya daha fazla mal veya mülkünü ya da, mülkiyete dönüştürülmüş mirî araziye, dinî, hayrî ve içtimaî bir gaye uğruna tahsis etmesidir. Vakıf müessesesi, Türk ve İslâm dünyasının etkisini gösterdiği geniş coğrafyada asırlarca tatbik edilmiş ve bunun sonucunda günümüze kadar gelen maddi ve manevi eserler bırakılmıştır¹⁰⁰. Türk tarihinde en yaygın ve en fonksiyonel olarak uygulandığı dönem ise, hiç şüphesiz Osmanlılar zamanıdır. Osmanlı Devleti, diğer birçok müessesede olduğu gibi, burada da Selçukluları örnek almıştır¹⁰¹. Osmanlı şehir ve kasabaları fizikî, içtimaî ve iktisadî

¹⁰⁰ Bahattin Yediyıldız, "Müessese Toplum Münasebetleri Çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi", *VD*, XV(1982), s.26; Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara, 1988, s.29-45.

¹⁰¹ A. Hikmet Berki, "Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı", *VD*, V, (1962), s.127-129.

bakımdan şehre merkezlik eden vakıf kuruluşları etrafında gelişmişlerdir¹⁰². Meğri kazası vakıflar yönünden şanslı olan yerlerdendir. Burada her çeşit vakfa tesadüf edilmektedir¹⁰³.

1530 tarihinde Meğri kazasında toplamda 44 vakıf kaydedilmiştir. Bu vakıfların bazısında iki eser birlikte verilmiştir (mescid ve zâviye, cami ve zâviye gibi). Kazada 18 zâviye vardır. Bu zâviyelerden birisi cami ve zâviye vakfidir. Vakıf eserler yönünden ikinci sırada camiler gelmektedir. 11 cami yer almaktadır. Bu camilerden birisi Menteşe mir-livası Sinan Beyin Karahisar'ın Bolvadin kasabasında bina ettiği camidir. Bu caminin hâsılının önemli bir kısmı Meğri kazasından sağlanmaktadır. Kazada 4 adet mescid vardır. 1 adet medrese, 1 adet türbe, 1 adet çeşme ve musluk, 1 adet kilise, 8 adet evladlık vakıf ve 1 adet hem mescid hem de zâviye vakfı yer almaktadır. Bu vakıfların gelirleri birçok kalemden meydana gelmektedir. Ancak 1530 tarihli defterde vakıfların sonunda toplam olarak 15 çiftlik, 108 zemin, 156 bağ ve bahçe, 2 hamam, 432 bâb (adet) dükkân, 9 bâb âsiyâb (değirmen), 1 memlahâ, 1 karye (köy), 1 mezra gelirininin vakıflara ayrıldığı belirtilmiştir. Toplam vakıfların hâsılı 66140 akçe olarak verilmiş olmasına rağmen yapılan hesaplamada 59590 akçe olduğu görülmüştür. Kaza hâsılının %8,32'si vakıflara ayrılmıştır. Bazı vakıfların hâsılı verilmediği için bizim yaptığımız hesaplamada düşük çıkmış olabilir. Yine vakıflarda 71 hane, 4 imam, 4 hatip, 3 muarriif, 4 müezzin, 3 ser-mahfil, 3 kayyum, 10 nefer hüffâz (hafızlar) ve edâ-i cüz 1 kişi kaydedilmiştir. Görüldüğü üzere önemli sayıda vakıf eserlerde görevli olan insan vardır¹⁰⁴.

1562 tarihinde toplamda 71 vakıf bulunmaktadır. Bunların 13'ü cami, 1 medrese, 29'u kişi, 17'si zâviye, 1 cami ve zâviye, 2 mescid ve zâviye, 1 türbe, 3 mescid, 1 kilise, 1 çeşme ve musluk, 1 musluk ve 1 kervansaray vakfidir. Şahıs vakıflarının tamamına yakını para vakıflarıdır. Bu tarihte vakıfların toplam hâsılı 94859 akçedir. Gelirlerinin önemli bir kısmı bağ, bahçe, çiftlik, zemin, dükkân, nakit para, değirmen, çeltik arki gelirlerinden meydana gelmektedir¹⁰⁵.

1583 tarihinde kazada 80 adet vakıf bulunmaktadır. Bunlar: 13 cami, 1 medrese, 17 zâviye, 1 cami ve zâviye, 2 mescid ve zâviye, 1 türbe, 3 mescid, 1 çeşme ve musluk, 2 musluk, 1 kervansaray, 1 kilise ve 37 adet kişi vakfidir. Kişi vakıflarının çoğu para vakfidir. Mezkûr tarihte vakıfların hâsılı 108021 akçedir. Kaza gelirlerinin %12,64'ü vakıflara ayrılmıştır. Vakıfların gelirine baktığımızda bağ, bahçe, çiftlik, zemin, çeltik, değirmen, incir bahçesi, dükkân, limon bahçesi, hamam, nakit para gibi kalemlerden meydana gelmektedir. Şahıs vakıflarının önemli bir kısmı nakit paradan oluşmaktadır¹⁰⁶.

Genel anlamda vakıfları değerlendirdiğimizde bunların çoğunun kırsal alanda olduğunu görmekteyiz. Meğri şehrinde birkaç vakıf eser bulunmaktadır. Bunun da

¹⁰² Vakfın şehir hayatındaki rolü ve Türk şehirciliği hakkında daha geniş bilgi için bkz. Osman Ergin, *Türk Şehirciliğinde İmarat Sistemi*, İstanbul, 1939; Ergin, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul, 1936 ve H. Ziya Ülken, "Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği", *VD*, IX (1971), s.30-31.

¹⁰³ Burada vakıflar hakkında fazla detaya girmedik. Daha geniş bir şekilde kazadaki vakıfları başka bir makalede değerlendireceğiz.

¹⁰⁴ *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (927/1530)*, s.569-572.

¹⁰⁵ *BOA, TT 338*, s.123-142; Ayrıca bu vakıfların gelir neveleri, özellikleri, dağılımları konusunda daha geniş bilgi için bkz. Ahmet Yiğit-Ömer Kara Yumak, *Aynı eser*, s.21-53.

¹⁰⁶ *TKGMA, TT 569*, s.82-103.

başlıca sebebi burasının çok sıcak olması, özellikle düşman korkusu dolayısıyla halkın Üzümlü, Seki ve Döğeri gibi yerlere gitmesi etkili olmuştur. Vakıf defterlerinde bu konuda birçok kayıt vardır. Düşman Meğri'yi bastıktan sonra buradaki Cami-i Meğri, Mescid-i Hacı İvaz, Medrese-i Ahmed Gazi gibi eserler harap olmuş ve bunlar Üzümlü, Seki, Döğeri gibi daha güvenli olan ve fazla sıcak olmayan yerlerde tekrar bina olunmuşlardır. Yine vakıf defterlerinden bölgedeki yerleşme, sosyal hareketler, yetiştirilen ürünler gibi birçok konuyu öğrenmek mümkün olmaktadır. Vakıfların tamamına yakını kırsal alandadır. Vakıf Yakası nâm-ı diğer Ömerler, Sandlu (Döğeri), Amas (Üzümlü), Seki, Uğurdaş, Ebihora, Bey, Mengen, Eşen ve çevresi en çok vakıf eserin bulunduğu yerlerdir. Elviz'de (Kayaköy) bir kilise vardır. Zaten sadece bu köyde gayri Müslimler bulunmaktadır. Fethiye bölgesine bu eserlerden kalıntı veya bir iz olup olmadığı ile ilgili yaptığımız gezide günümüze pek fazla bir şeyin kalmadığını gördük. Ancak eski bazı izlere ve eserlere Fethiye merkezde, Üzümlü, Seki, Döğeri, Eşen gibi yerlerde rastladık.

Sonuç

Osmanlı Arşivlerindeki tapu tahrir ve vakıf defterlerini temel alarak Batı Anadolu'nun deniz kıyısındaki önemli kazalarından biri olan Meğri'nin XVI. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik yapısını incelemeye çalıştık. Ayrıca bölgede yaptığımız gezi ve incelemeyle burayı daha iyi değerlendirmeye gayret ettik. Kaynakların yetersiz olmasından dolayı bu bölgedeki gündelik yaşamı ortaya çıkarmak pek mümkün olmamıştır. Fakat yerleşmenin niteliği, nüfus özellikleri, ekonomik durumu ve vakıf kurumları hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Çok eski dönemlerden beri Meğri'nin yerleşme yeri olduğu ve Türklerin Anadolu'ya girmelerinden kısa bir süre sonra Türk yerleşmesinin bu bölgede başladığını söyleyebiliriz. Amas, Aypaz-ı Büzürg, Dodurga, Eşen, Falarya, Gerişburnu, Gırdab, Gülümet, Sandlu n.d. Döğeri, Uğurdaş, Vakıf Yakası, Elviz en önemli yerleşim yerleridir. Nüfusun önemli bir kısmı köylerde toplanmıştır. Elviz haricinde gayri Müslim köyü yoktur. 1530 tarihinde köylerin nüfusu 11769 kişiden meydana gelmektedir. Bunların genel nüfusa oranları ise %70,82'dir. 1583 yılında köy nüfusu 10755 kişiye gerilemiştir. Ancak burada hane kaydedilmediği için yapılan hesaplamada az çıkmış olabilir. Köyün genel nüfusa oranı ise %75'e çıkmıştır. Üretimden alınan vergiler dikkate alındığında, köylerin ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıkla geçindiği görülmektedir. Tarım ürünlerinin içinde ise arpa ve buğday ağırlıklıdır. Ayrıca köylerde darı, susam, çeltik, bakla, mercimek, bağcılık, bostan, özellikle incir yetiştirilmektedir. Kısacası hemen hemen her türlü bitki ve meyvenin yetiştiğini görmekteyiz. Arıcılık çok yaygındır. Kaza, değirmenler konusunda da çok şanslıdır. Tahinhaneler de bulunmaktadır. Ayrıca kazada köylerin haricinde çiftlikler, çeltik arkları ve mezzalar yer almaktadır. Özellikle çeltik üretiminin mühim olduğunu görmekteyiz.

Meğri kazası konar-göçerlerin yoğun bulunduğu yerlerdendir. Her iki tahrirde de önemli bir nüfusa sahiptirler. 1530 yılında nüfusları 4080 kişi olup genel nüfusa oranları %24,55'dir. 1583'de ise nüfusları 3576 olup genel nüfusa oranları %24,95'dir. Buradaki Yörükler sadece hayvancılıkla uğraşmamaktadır. Hayvancılığın yanında tarım da yapmaktadırlar.

Meğri şehri ise çok fazla gelişmiş bir yer değildir. İlkçağda önemli bir limana sahip olup, bölgenin gelişmiş şehirlerinden birisi olmasına rağmen gittikçe önemi

azalmıştır. Fakat yine de Batı Anadolu'daki en mühim liman kentlerindedir. Zaman zaman düşman saldırılarına uğraması, ticaret yollarının değişmesi, iç bölge ile bağlantı konusunda coğrafyanın fazla müsait olmaması gibi sebeplerle çok gelişemese de XVIII. ve XIX. asırda (Çeşme baskını, Mısır'a Fransızların çıkması, adalardaki ayaklanmalara müdahale dolayısıyla) stratejik önemi artmıştır. Şehrin nüfusunda, XVI. asırdan XIX. asra kadar çok fazla bir değişiklik görülmemektedir. Şehir nüfusu 1530'da 767 kişi olup genel nüfusa oranı %4,61'dir. 1583'de ise nüfus kaydedilmemiştir. Ancak düşman korkusundan kaçarak Üzümlü'de kaydedilen 654 civarında kişi vardır. Bunlar Meğri'den kaçan gruptur.

Kaza vakıflar yönünden de zengindir. Birkaç vakıf dışındakiler kırsal alanlarda yer almaktadır. Bunlar kırsal bölgenin sosyo-kültürel yapısında önemli rol oynamaktadırlar. Kazanın vakıflarını 1530, 1562 ve 1583 tarihli defterlerden öğrenmekteyiz. Meğri'de XVI. asırda 44–80 arasında vakıf bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Vesikaları

a-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

TT 338 nolu Evkaf Defteri (s.123–142)

Mühimme Defterleri (MD): 5, 29, 30, 34, 58, 64, 71, 73.

b-Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kayıtlı Kadime Arşivi (TKGMA)

TT 110 nolu Tapu Tabir Defteri (s.132-b/159-b, 247-a/254-a)

TT 569 nolu Evkaf Defteri (s.82–103)

TT 295 nolu İcmal Defter

2. Yayınlanmış Vesikalar

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri: 937/1530, Ankara, 1995.

85 Numaralı Mühimme Defteri (1040–1041 (1042)/1630–1631 (1632) <Özet-Transkripsiyon-İndeksi>, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

3. Kaynak ve Araştırma Eserler

ADAK, Mustafa, "Lykia ve Roma", *Likya İncelemeleri I*, (Yayımlayanlar: Sencer Şahin-Mustafa Adak), Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002 s.129–136.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, c.II, Cem Yay., İstanbul, 1995.

AKGÜL, Mehtap, *16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiyye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı*, İÜSBE İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1989.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara, 1988.

AKSOY, Erdal, *Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı (Kırkkale Karakeçili Aşireti Örneği)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi S.B.E., Ankara 2001

ARIKAN, Zeki, *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 52, İzmir, 1988.

BERKİ, A. Hikmet, "Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı", *VD*, V, (1962), s.127–129.

- BOZYİĞİT, Recep-TAPUR, Tahsin, “Güneybatı Anadolu’da Terkedilen Bir Yerleşim Merkezi: Kayaköy (Fethiye)”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:22, İstanbul, Temmuz 2010, 363–387.
- BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Eren, İstanbul, 1989.
- CAVİD, İbrahim, *Aydın Vilayet-i Sahnemesi R. 1307/H. 1308*, TTK, Ankara, 2010.
- ÇAKIR, Sabri-ERBAŞ, Mehmet, “Giresun’da Kentleşme ve Kentsel Yerleşmelerin Kademelenmesi”, *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi (1–3 Haziran 1988) Bildirileri*, Samsun, 1990, s.24–43.
- ÇELİK, Nevzat, *Taşların İzinde Likya*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2012.
- ÇETİNTÜRK, Selahaddin, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Yürük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, *DTCFD*, II, Ankara 1943, s.107–108.
- DAĞLI, Yücel-ÜÇER, Cumhure, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, c.IV, TTK, Ankara, 1997.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ak Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.
- DİNÇ, Senem, *Hellenistik ve Roma Çağlarında Likya’da Kent Birlikleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2010.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer, *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, İstanbul 1996.
- DOĞAN, Mesut, “Tarihi Coğrafya’dan Bir Örnek: Telmessos”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 19, Ocak–2009, s.55–68.
- EMECEN, Feridun M., “Gazaya Dair –XIV. Yüzyıl Kaynakları Arasında Bir Gezinti”, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2005, s.75–86.
- EMECEN, Feridun M., “Osmanlılar ve Türkmen Beylikleri (1350–1450)”, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2005, s.37–74.
- ERGİN, Osman, *Türk Şehirciliğinde İmaret Sistemi*, İstanbul, 1939.
- ERGİN, Osman, *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul, 1936.
- ERÖZ, Mehmet, *Yörükler*, İstanbul 1991.
- EVLİYA ÇELEBİ b. DERViŞ MEHEMMED ZİLLİ, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, c.2, 9 Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- FAROQI, Suraya, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, (Çev. Neyyir Kalaycıoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1994.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Nahiye”, *İA*, IX, Eskişehir, 1997, s. 37–39;
- GÖKBİLGİN, Tayyib, *Rumeli’de Yörükler Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul, 1957.
- GÖYÜNÇ, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, TTK, Ankara, 1991.
- GÜÇER, Lütfi, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964.
- GÜNER, İbrahim-ERTÜRK, Mustafa, “Fethiye’de Yaylalar ve Yaylacılık”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sayı 14, 2005, s.141–178.
- HINZ, Walther, *İslâm’da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), İstanbul, 1990.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I, Eren Yayınları, İstanbul, 2000.
- İNALCIK, Halil, “The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role”, *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire Essays on Economy and Society*, Bloomington/USA 1993, s.103–106.

- KARACA, Behset, “1522–1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 18, Sayı 2, Temmuz 2008, Elazığ, s.403–440.
- KARACA, Behset, “XVI. Asırda Batı Toroslarda Güney Batı Anadolu) Yörükler”, *Uluslar arası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli, Ocak 2007, s.111–124.
- KARACA, Behset, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002.
- KARAKAYA, Enis, “Menteşeoğulları Mimarı”, *TDVİA*, c.29, Ankara, 2004, s.153–156.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat S., *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK, Ankara, 2010.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İstanbul, 2002.
- “Lycia”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, V.2, Ed. Alexander P. Kazhdan-Alice Mary Talbot, Oxford University Press, New York, 1991, s.1257–1258.
- MANSEL, Arif Müfid, *İlk Çağda Antalya Bölgesi*, İÜEF Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu Yayınları no:1, İstanbul, 1956.
- MERÇİL, Erdoğan, “Menteşeoğulları”, *TDVİA*, c.29, Ankara, 2004, s.152–153.
- METE, Zekai, “16. Yüzyılda Osmanlı’da Kaza Yönetimi: Muğla, Milas ve Peçin Kazaları”, *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Editör. Erol Özvar-Arif Bilgin, TDBB, İstanbul, 2008, s.129–161.
- METE, Zekai, “Menteşe”, *TDVİA*, c.29, Ankara, 2004, s.150–152.
- OLGUN, İbrahim-DRAHŞAN, Cemşit, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, (Derleyen Salih Özbaran), İzmir, 1984.
- SAKİN, Orhan, *Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006.
- SARAÇOĞLU, Hüseyin, *Akdeniz Bölgesi*, MEB, İstanbul, 1989.
- SELEN, Hamit Sadi, “XVI. XVII. Yüzyıllarda Anadolu’nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı”, *III. Türk Tarih Kurumu Kongresi (1943)*, Ankara, 1948, s.390–398.
- SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Liğatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986.
- SPRATT, T.A.B.-FORBES, Edward, *Milyas, Kibyratis ve Likya’da Yolculuklar*, Çev. Doğan Türker, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Çeviri Dizisi: 3, Antalya, 2008.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, İstanbul, 1992.
- TAKMER, Burak, “Lykia Oroğrafyası”, *Likya İncelemeleri I*, (Yayımlayanlar: Sencer Şahin-Mustafa Adak), Arkeoloji Ve Sanat Yayınları 1, İstanbul 2002, s.33–51.
- TANKUT, Gönül, “Osmanlı Şehrinde Ticarî Fonksiyonların Mekânsal Dağılımı”, *VII. Türk Tarih Kongresi, (25–29 Eylül 1970) Kongreye Sunulan Bildiriler*, c.II, TTK, Ankara, 1973, s.773–779.
- TÜNER, Nihal “Lykia’nın Yerleşim Coğrafyasında Yeni Lokalizasyonlar”, *Likya İncelemeleri I* (Yayımlayanlar: Sencer Şahin-Mustafa Adak), Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s.63–78
- UMAR, Bilge, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993.
- UYKUCU, Ekrem, *İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafya ve Sosyal Yapı)*, İstanbul, 1983.

- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1984.
- ÜLKEN, H. Ziya, “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”, *VD*, IX (1971), s.13–37.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma, İstanbul, 2011.
- ÜNAL, Mehmet Ali, “XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı İdari Yapısı”, *Osmanlı Araştırmaları*, XII, İstanbul, 1992, s.367–390.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002.
- WITTEK, Paul, *Menteşe Beyliği 13–15 İnci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, (Çev. O. Ş. Gökay), TTK, Ankara, 1986.
- YEDİYILDIZ, Bahattin, “Müessese Toplum Münasebetleri Çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”, *VD*, XV(1982), s.23–54.
- YILMAZ, Fikret, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1995.
- YİĞİT Ahmet-KARA YUMAK Ömer, *Menteşe Beyliğinden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye*, Fethiye Belediyesi, 2012.
- YÜCEL, Talip, “Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Yıl 17, s (No) 21, İstanbul, 1961, s.31–44.

Ekler Tablo 1: 1583 Tarihinde Meğri Kazası Köylerinin Yetiştirdiği Ürünler ve Öşr Miktarı																				
	Hınta-müd	Hınta kıymet	Şaır-müd	Şaır kıymet	Dih-müd	Dih kıymet	Ö.Bakla	Ö. Mercimek	Ö. Sisam	Ö. penbe	Ö. Çeltik	Ö. İncir	Ö. Piyaz	Ö. Bağ	Ö. Bostan	Ö. Keten	Ö. Göger	Ö. Ceviz	Ö. Sumak	Ö. Kovun
Asağı Gerder	17	2380	14	1260	5	450			80	250	750	30	45		110	46	35			60
Aypaz-ı Büzüng	29	4060	23	2070	20	1800								150	219					
Aypaz-ı Küçük	8	1120	15	1350	12	1080														50
Balkıca																				
Bayad	4	560	5	450	9	810				55	2150		25		45					
Bavır ma'a Bavır-ı diğer	16,5	2310	26	2340	3	270	20	75		210				70	50				80	75
Bayramşah	14	1960	25	2250	15	1350			120			250	35	500	25				17	15
Bilarsı	11	1540	6	540	5	450								60				100	30	61
Boylea (Boyanca)	4	560	6	630					25		130					15				
Budaközü	22	3080	8	720	6	540								5						62
Bundanda	48	6720	20	1755	25	2205		210				14		1200				20		50
Çağatay Hamza																				380
Çalıcardı	28	3920	12	1080	3	270	40							1200	25					50
Çamköy	9	1260	12	1080						1100	800	120		180						
Çamluöyük	4	560	1	90	1	90								50						11
Çamsuyu	27	3780	15	1350	13	1170			80	260	337	150		230	20					10
Karaman	2,5	350	4	360	11	990				250				250						
Çukurek	15	2100	18	1620	12	1080		35						150						50
Dodurga	30	4200	12	1080			120	120		400		1600		380						300
Engin	25,5	3060	16	1440	13	1170				130	100	1200	220			1900				150
Eşen	29	4060	24	2160	23	2170			130	300	1320	6000		400	250	10				4
Eyne Gazi	12	1680	6	540	6	540		20	65	20	470			80		15				20
Falarya	15	2100	7	1530	6	540		80		350		600	140	300		150	420			130
Fırınşah																				
Geşburmu	50,5	7070	43	3870	12	1080			50	110	6800			580		35				160
Girdab	33	4620	18	1620																255
Gökçöyük																				
Gökçöyük ma'a M.Karabolad	4	560	14	1260	4	360			130	60	1200	850	15	200	15	25				120
Gökkapu ve Sarukavak																				
Gökpinar	13	2161	15	1350	2,5	225			60	200		100		150	40					80
Gülümet (Gülümyet) t. Kayı	47	6580	13	1170	19	1710	6	50		600		650		400	5	10			120	540
Hacı Kumral	2	324	3	315									60	50	80	15				
Horansah	14	1960	8	720	12	1080		120							110			10		
İldik	32	4480	10	900	11	990					800				55					162
Kabaağaç																				
Kadre	18	2520	10	900	11	990		100						170	30			20		
Karabük		910		387		270							90	60	50	80				
Karaca Aypar n.d. Arslanlı	45	6300	31	2790	24	2160	50	60					15		55					
Karacaavd	18	2520	6,5	585	4	360			25	24	1500	15	40	60	100	25				10
Karacım	15	2100	24	2160	18	1620									35			35		20
Kayı (Yunuslar) ve Kayı-ı diğer	1,5	210	1	90								165								
Kızılcasenir	9	1360	5	450	1,5	135			52	70	150	15			61					
Kızılcı Aypar																				
Kuruçidere		202		81								180								70
Kuyucak	1	140	1	90																
Minare	5	700	13	1170	5	450	280	150		28		120	80	200		25	100	40	50	82
Ovaçk	24	3360	48	4320						350		8000	50			120				60
Ömerhan	13	1820	4	360	11	990			130	80	720	50	20		20					
Sandlı n.d. Döğer	105	14700	37	3330	28	2520	650	130	260	300	9280		120	1500	230	160				200
Sekindir	13	1820	4	360	3	270		15		15		191	20			25				10
Şamluöyük	18	2570	2	180	3	270					1850	150		30	10					
Tizlidere	18	2520	7	630	2	180								60						50
Uğurovası																				
Uğurdaş	38	6330	31	2952	29	2411	260	25	120	320	9070			1880	200	290				350
Uğurdaş ma'a Knık	1	140	1	90	1	90						8		25						
Uluviz (Elviz) karve-i mezbure	35	4200	40	3600								20000	120	1200	300					200
Ümransah	13	1820	10	900	3	270				22	500									
Yusufoça	7	980	11	990	3	270														60
Vakf Yakası n.d. Mengen	43	6020	28	2520	15	1350			110	18		40		659	100	10				43
Vakf Yakası n.d. Ömerler***																				
Toplam	1007	142357	713	65835	410	37026	1426	1190	1437	5522	37927	40498	1095	12429	2240	2956	555	225	297	3950

* Bu köy kaydedilmesine rağmen hâsıl kaydedilmemiştir.

** 1583'de kaydedilmesine rağmen hane verilmemiştir.

*** Bu köy vakıflarda geçmektedir.

Tablodaki yetiştirilen ürünler haricinde 1583'de şunlar da vardır:

Ö. Harnub 250 akçe olup Falarya'dadır. Ö. Palamud 120 akçe Uğurdaş, 10 akçe Gülümet'te, ö. Çavdar 130 akçe Dodurga'da, zeytun 220 akçe Doddurga'da
 ö. Nohud 133 akçe Bundanda'da ve 50 akçe Bilarası'nda
 Vakıf Yakası n.d. Mengen'de 50, Eyne Gazi'de 20 ve Çalica ardında'n 30 akçe ö. Fasulye alınmaktadır.
 Vakıf Yakası n.d. Mengen'den 10 akçe badem öşrü alınmaktadır.

Ekler Tablo 2: 1530 ve 1583 Tarihinde Meğri Kazası Köylerinin Hâsılı ve 1583'de Öşür Haricinde Alınan Bazı Vergiler																		
	1530	1583																
	Hâsıl	Hâsıl	R. Ganem	R. Zemin	Tapusuyu zemin	R.çifti, bennak ve kara	İspenç-i gebran ve tuzlacıyan	R. Değbani	R. Kuru	R. Bazar	R. Otluak	R. Sazlık	Haricden ekilir çiftlik	Rahuric zemin	R. Kırplak	R. Yayıllak	R.ozlak-ı kışare	Bad-ı beva ve gıvri
Amas n.d. Uzümlü	33204	1100											4					
Aşağı Gerder	4103	6000	100		50	18		60						57				174
Aypaz-ı Büzüng	6850	11500	650		580	957		90					13	300	100			204
Aypaz-ı Küçük	4009	4500	140		132	162		110						300				56
Balksa	*																	
Bayad	3040	4200			55			10						40				
Bayr ma'a Bayr-ı diğer	5188	6820	55	20	360	404		50					11	217				184
Bayramşah	4013	7500	110		50	236				50			1	235				237
Bilarası	3507	4117	20		60	139		200					2,5	325			30	65
Boyuca (Boyanen)	2443	1500			85	30		15										10
Budaközü	4464	5995			240	320		100					13	485				218
Bundanda	10856	16100	150		560	691		180					0,5	567				510
Çağatay Hamza	2376	3000	1000			887												733
Çalıcardı	6653	8500	550		160	653		120					15	251				151
Çamlköy	3805	5600			250	195						50	4	300				265
Çamluövük	757	1200		30	35	72												52
Çamsuyu	3718	9000	100		200	254		15				10	15	718				16
Karaman	1940	3000			188			145	200					242				25
Çakırcuk	4000	5700			200	53		42					6	300				70
Dodurga	8247	14000	1050		960	1226		200					16	1500				714
Engin	4906	11000	150		300	330		150						530				70
Eşen	17391	19280	185		419	528		51					3,5	339				674
Eyne Gazi	2763	4200			100	102		20					10	80				53
Falarya	8295	9036	250		450	642		150					6	287				571
Fırınsah	325	550																
Genişburmu	4013	27244	840	40	465	4207		110					53	1002				351
Girdab	8893	12000	1600			1560		412			220			30		900		783
Gökşevük	2228	C. Karakeçili'de																
Gökşevük ma'a M. Kambolad	4252	7744	225		40	78		40						50				72
Gökkapı ve Sarukavak	*																	
Gökpinar	3758	7500	150		220	261		180				100	3	800	150			73
Gülümet (Gülümet) tabi-i Kavı	8996	14300	250	330	750	641		100			111							367
Hao Kumral	650	900			20									16				
Honansah	2815	5000			230	179		110					9,5	187				294
İddilek	3715	8000	250		300	185		80					4	350				38
Kabağaç	9255	C. Karakeçili'de																
Kadre	5608	6615	280	40	161	456		22	300				11	217				405
Karabük	2118	2600	10		66	107		300					1	20			50	90
Karaca Aypaz n.d. Arslanlı	9714	13750	200		282	353							27	600				120
Karacaavud	2418	6000	10		142	155		40					6,5	197				177
Karacam	4505	6500			150			7		40			10	270				
Kavı (Yunuslar) ve Kavı-ı diğer	654	1500	10	10	15	634												66
Kızılcaşenir	2353	2744			70	12							3	200				
Kızılca Aypaz	587																	
Kırcadere	*	900	90			168												109
Kırcıca	454	500			65	29		60					10	19				107
Minare	2874	4000			180	101		20					8,5	167				47
Ovacık	14064	18000	120		120	732		110						533				325
Ömerhan	1250	4500			50	30		70					6	120				10
Sandlı n.d. Diğer	36371	41160	1380	10	2240	1238		350		250			11	700				867
Sekincir	2737	3500	110	300	130	99		120					6					15
Samlıövük	4056	5500			70			85				120		60				
Tizlödere	3439	5500	200		200	993		130		40			4,5	280				162
Uğurovası	*																	
Uğurdaş	47624	35800	1000	2000	1230	5162		200	500				60	50	10			871
Uğurdaş ma'a Kınık	0	740	25	51		252												59
Uluviz (Fıhız) kare-i mezburca	22680	33300					3375											305
Ümransah	2944	4000			50	59		50					10	150				89
Yusufoğlu	0	2500			55			5					10	140				
Vakıf Yakası n.d. Mengen	7327	14890	100		50	800		50					16	353				137
Vakıf Yakası n.d. Ömerler***		Vakıfta	Vakıfta															
Toplam	369214	460585	11360	2831	12785	26390	3375	3599	1260	500	611	280	387	12984	260	900	105	10966

* Bu köy kaydedilmesine rağmen hâsıl kaydedilmemiştir.

** 1583'de kaydedilmesine rağmen hane verilmemiştir.

*** Bu köy vakıflarda geçmektedir.

Tablodaki yetiştirilen ürünler haricinde 1583'de şunlar da vardır:

Köylerde 112 adet değirmen olup 3730 akçe r. asiya alınmaktadır. Yine 4 adet harap asiya vardır. Engin köyündeki Dalyandan 100 akçe alınmaktadır. Sandlu n.d. Döğ'er'de 1 tahinhane olup 50 akçe resm alınmaktadır. Şamluöyük, Gerişburnu, Eyne Gazi ve Çamluöyük'de birer adet ding değirmeni olup toplam hâsılları 85 akçedir. Yine Sandlu'da 1 adet harap ding değirmeni vardır. Bayramşah'da 60 akçe katran hâsılı alınmaktadır. Maden-i seng-i asiya toplam 120 akçe olup 100 akçe Karabük'den ve 20 akçe Çamsuyu'ndan alınmaktadır.

Meğri Kazası Cemaatleri	1530		1583		Hıta-müd	Hıta-kıymet	Hıta-müd	R.çh-kara	Hıta-kıymet	Sair-müd	Sair-kıymet	Dih-kıymet	O. Bakla	O. Mercimek	O. Penbe	O. Hıncr	O. Kovan	O. Bostan	O. Keen	R. Ganem	Tapu-yu zemin	O. Çeltik hasıl	O. Nohud hasıl	O. Bağ	R. Değ'banı	Bad-i heva ve gıyri
	Hısal	Hısal	Hısal	Hısal																						
T. Günyan an C. Perakende	3137	3000																								
C. Perakende-i Kemal	529	400																								
C. Gbarsa		800																								
C. Reaya-yı Müteferrika K. Kızılca t. Pınaz	213																									
K. Kurulur an C. Reaya-yı Müteferrika	0																									
K. Çaltıözü an C. Reaya-yı Müteferrika	0																									
T. Güler an C. Reaya-yı Müteferrika	0																									
T. Tokular an C. R. Müteferrika (K. Eyneböğü)	0																									
C. Hallicler der Dahmani	600																									
C. Perakende-i Hallicler	450																									
C. Reaya-yı Müteferrika	30942																									
C. Müteferrika der Dahmani	250																									
T. Yaycılar an C. R. Müteferrika*	0																									
T. Türkerler t. Yaycılar	0	31000	5877																							
C. Sığırlı der Dahmani	0	1500	1500																							
C. Karakeçili (K. Kabağaç)	0	13100	491	39	5460	22	1980	450	140	120	400	30	130	20												
C. Boyacılar	1234	1500	138																							
C. Bezerginlar	210	300	300																							
C. Karakeçili (K. Gökçevöyük)	0	4500	210	9	1260	20	1800	180	10																	
C. Karakeçili K. Gerişburnu	0	500																								
C. Girdab	0	1120	372																							
C. Balkca	174	552																								
C. Reaya-yı Müteferrika-i Sipahiyan-ı köhne	0	223																								
T. Taşkırı der karve-i Hayretmen (?)	0	34000	2253	40	5600	62	5580	10800																		
Meğri'den Amas'a gelen cemaat	0	28000	5094	11	1540	12	1080	180	100	40	300	300	50	250	1800											
Toplam	37739	120493	16233	99	13860	116	10440	11610	250	1140	700	30	591	330	300	17303	11100	2025	1730	12500	1685	17083				

T: Tır; C: Cemaat, R: Reaya, K: Karye

* 1583 tarihinde bu cemaatin hanesi Tır-i Türkerler tabi-i Yaycılar'da kaydedilmiştir.

Bu vergiler haricinde alınan öşr ve resmler:

Tır-i Taşkırı der karye-i Hayretmen'den 450 akçe resm-i koru alınmaktadır.

C. Karakeçili (K. Kabağaç)'ta 3, Tır-i Taşkırı der K. Hayretmen'de 23, Meğri'den Amas'a gelen cemaat'de 7 adet değirmen vardır. Toplam bu değirmenlerin hâsılı 1125 akçedir.

Meğri'den Amas'a gelen cemaat'den 300 akçe bazar bacı alınmaktadır.

Tir-i Taşkayı der K. Hayretmen'de 31,5 hariçten ekilir çiftlik olup 1150 akçe resm alınmaktadır. Ayrıca Meğri'den Amas'a gelen cemaatde de 1222 akçe resm-i haric zemin alınmaktadır.

Toplam resm-i haric zemin 2602 akçe yapmaktadır.

C. Karakeçilü (K. Kabağağ)tan 140 akçe resm-i göçer alınmaktadır.

Dıhn toplamda 129 müd hâsıl olmaktadır.

Meğri'den Amas'a gelen cemaat'de 900 akçe resm-i zemin, C. Karakeçilü (K. Gökçeöyük)'de ise 100 akçe resm-i zemin alınmaktadır.